

359028

ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВЪ

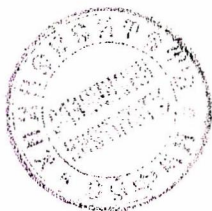
A 2/69

р. 4085/928.

ББ 75

НЕМСКИ ПОЕТИ

Отборъ песни и характеристики за поетите

Второ издание

Славейков

38
с.с.

Фл. Паскалевъ и С-ие — София
Командитно Книгоиздателско Д-во

ПРЕДГОВОРЪ

Тая книжка е първа частъ отъ книгата ми Немски поети. Азъ съмъ почналъ още преди двайсетъ години да превеждамъ песни отъ немски, не случайно, както обичатъ да превождатъ по насъ, а съ определена цель. И тая цель е: да представя на български новата немска поезия, — нейната песенъ и баллада, достигнали разцветъ подъ влиянието на Гете. Всичко интересно и хубаво въ немската поезия е расло, расте и день-днешенъ, изключително подъ влажната и благодатна сянка на Гете. Не единъ пътъ вече азъ обръщамъ внимание на нашите поети върху художественната немска песенъ, и кое е причина за нейния могъщъ израстъ и развитие. Въ тоя редъ мои омисли, работа и намерения, като български книжовникъ, влиза и книгата ми за немските поети. Тя не е пълна, не е такава каквато азъ самъ бихъ желалъ да бъдеше, и каквато, вярвамъ, ще бъде до някога. Че липсватъ имената на много поети, — напримеръ Шиллеръ и сума други, — това се обяснява отъ идеята, която ме е ръководила. Но и въ тоя определенъ кръгъ поети, пакъ има не единъ прескоченъ. Немските поети сж толкова

много — хиляди! — че во всякой единъ изборъ отъ тяхъ винаги ще има липси.

За всякой поетъ съмъ прадпоставилъ, предъ песните, кратка характеристика. Това не сж, тъй обичани по насъ, шаблонни бележки, а главно лични впечатления, които азъ съмъ добилъ отъ прочита на техните песни. Мисля че е по-интересно това, отколкото разпавии чужди, често пъти вписвани въ тефтерите на критиката само по търговска смятка и съображения чужди за насъ. Избора на песните е мой, неповлиянъ отъ никакви чужди избори. Никакви антологии не съмъ ималъ предъ очи за това. Избиралъ съмъ преко отъ съчиненията на поетите каквото ми е трябало, споредъ целта, и каквото ми се е харесвало. Поетите съмъ наредилъ въ книгата си по редъ донейде хронологиченъ; дето обаче е по-важна вътрешната връзка между поетите, тамъ хронологията е оставена на страна: книгата ми вътрешно представлява едно органическо цяло, а не случайна сбирка, въ която, за външно удобство, има нужда отъ строга хронология.

Превождалъ съмъ каквото менъ ми е било драго. Превождахъ както мене ми се е виждало за добре. Принципи други въ такива работи сж залъгалки за дечурлига. Драго ще ми е, ако това, което харесва на менъ, хареса и на други. Не ли, — здраве!

София, 18 май. 1911.

ГЕТЕ

Въ пловдивското село Белащица, при полите на Родопите, има единъ величественъ яворъ. Едно врѣме, азъ често съмъ стоялъ подъ неговата сянка, тамъ на хълмътъ надъ малката рѣчица, гледалъ съмъ съсипните наоколо — мълчаливите съсипни на някогашния турскъ чифликъ — и, отвѣдъ реката, младата хубава горица явори: пълното съ животъ, шумъ, движение и колоритъ младо поколение, което стареца, тамъ гоѣ на върхъ хълмътъ, е отвѣдилъ и стои та го гледа сега и съ наслада и съ не малка тъга. Защото: „Те цвѣтѣтъ, а ази прецѣтявамъ!“ както казва Пушкинъ.

Този яворъ ми възстава предъ очи, винаги щомъ си помисля за Гете. Той ми е символътъ на онзи величественъ старецъ, който е отвѣдилъ младата гора немски поети, пълната съ животъ, шумъ, движение и колоритъ, не приличенъ въ нищо на колорита на други гори. Както явора, той е впилъ могъщи корени дълбоко въ родната земя, и никаква буря

няма да го изкърти отъ тамъ. А бури сѣ вилнели около му, още когато е билъ младъ, напусто вилнеятъ и сега понякога. Че всяко величие е немислимо безъ отрицание! Твърдятъ че той не билъ патриотъ. Казватъ — билъ гордъ къмъ малкия братъ. А почтителенъ, повече отколкото трябало, къмъ разни оцастливени отъ съдбата: къмъ Наполеона, напримеръ. Не билъ и добъръ баща! — инакъ би ли ималъ такива чеда, хилави и безплодни? А съпругъ? — тази немска скучна добродетель, той я е компрометиралъ по всички линии, за което има безброй свидетелства въ писмата му до разни хубави и умни жени, каквато не е била неговата дебела Християна, която е имала и тая немска добродетель — да си попийва. Може! Може всичко да е вярно. И още много други неща. Може Менцелъ, или коя да е друга дървеница, да е по-патриотъ отъ автора на Херманъ и Доротея. И такива чудеса ставатъ на тоя святъ. Особенно съ глупавите хора, които сѣ винаги по-добри патриоти!

Не е билъ той и тъй гордъ и невъзпитанъ, та когато мине покрай някой Карлъ Августъ, да не му свали шапка — като Бетовена. И азъ нямамъ добро чувство за негова бащински, а особено съпружески дългъ; но оцастливените отъ неговите грешки като съпругъ

и баща, иматъ право и мене да погледнатъ со снисходителна усмивка, и да ми кажатъ че: безъ Фридерика Брионъ, не би имало Гретхенъ, безъ Фрау фонъ Щайнъ — Ифигения и сума други възхитителни творения, които Гете е можалъ да създаде, само като наруши филистерската „добродетель“ и не наруши законите на своята природа, природата на извънредна личностъ, тъй хармонична и величествена. Добродетелите на редника сж пороци на вожда. Толкова хора живеятъ въ добродетели, че и на Господа омръзна — и той сътвори единъ »недобродетеленъ“ човекъ, да създаде неща отъ които и те да се възхищаватъ. При все това, най-добрия биографъ на Гете, англичанина Люисъ, ни съветва да обичаме най-вече човека Гете. Макаръ че азъ го обичамъ и само като поетъ, казалъ бихъ: послушайте съвета на Люиса. Че безъ да обикнете човека, поета нищо няма да ви каже. Че той е отъ онези въ които тия две неща сж едно, както сж те едно у онзи гръкъ който е написалъ Илиадъ. Ако го обикнете — и човека и поета — на младини, което е доста мъчно, ще познаете какъ и на старини може да се бѣде младъ; какъ можете държа облогъ со своя дяволъ, и да поставите въ недоумение хората: като имъ покажете, че и въ грехътъ, обичътъ и възторга отъ живота може да изкаратъ на желанныя

бръгъ; ще ви научи да дирите и намерите себе си, вънъ — въ лабиринта на живота, вътре — въ лабиринта на чувствата и поривите си. Мислите че това е малко? Е, добре, той ще ви научи още какъ да давате себе си на другите, достойните за васъ, во форма най-дивна, во форма на поезия, на висша действителностъ. Той ще бъде вашъ освободителъ — ще ви освободи отъ сами васъ, отъ вашето смущение и предразсъдъци. Ще ви покаже и колко чинатъ смущенията и предразсъдъците на другите, на тия които сж родени само за такива. Обикновенно младите хора лесно се учатъ, особно при добъръ учителъ. При Гете мъчно се учи. За това трябва човекъ да не е съвсемъ младъ, да има известна култура, известенъ запасъ световна опитностъ, и потребностъ да бъде естественъ, — да е турилъ на своето а зъ юздата на съзнание. Съ една дума, както казва Брандесъ, да бъде Goethereif.

Такива сж всички ония немски и не немски поети, които, съ помощта на Гете, сж постигнали себе си. Има такива и цели литератури, напримеръ — руската, съ Пушкина на чело. Няма нужда тия ученици да обичатъ всичко Гетево. Те могатъ прозаика Гете, почти цялъ, — освенъ Дихтунгъ и Вархайтъ и Валфердандшафтенъ, — да го оста-

ватъ настрана; могатъ на Райнеке Фуксъ да знаятъ само заглавието; отъ безчисленните му драми да обичатъ само три! Искамъ да кажа: отъ всичко що е създалъ Гете да знаятъ само онова, което не е случайностъ и традиция, а онова което е творено по необходимостта на неговата природа и надъ което вей дъхътъ на вечното. То е, най-напредъ, негова животъ; а после — всички негови творения, освенъ ония които по-горе отрекохъ. И отъ всички негови творения — особено единъ лирически поетъ — трябва да знае неговите дивни песни.

За Гетевите песни, и особено за тяхната връзка съ немската народна песенъ, азъ прашамъ читателя, който би се интересувалъ, при моята статия Песните на Гете, печатана въ списанието Мисълъ, девета година. Тукъ няма да повтарямъ казаното подробно тамъ. Гете е пялъ само за онова което е преживявалъ. И пялъ е за него тъй просто и естествено, както само наивния народенъ певецъ пее, онзи който не заплита мислите и чувствата во форми които досаждатъ. Той не оригиналничи, а говори преко и естествено. Ясенъ е като день, и когато пее за нощта. Като казвамъ че той пее само за това което е преживявалъ, не би желалъ да разбирате това въ онзи филистерски смисълъ, въ който го разбиратъ и за който

хабятъ мастилото гуреливите ратайчета при нашата литература. „Преживяване“ за Гете е всичко видено, чуто, четено, доста да е то срастнало съ него, да стане фактъ на негова собственъ вътрешенъ животъ, да е станало причина за зараждане плодъ у него, както у майка която чака чуждото семе — да уплоди своето. Земете, напримеръ, Полската Роза или знаменитата отъ знаменитите негови балади Царя на Вилите. То сж обикновенни народни песни, едната немска, другата скандинавска. А има и таквизъ които Гете прибралъ при своите песни, едвамъ една година следъ като ги е печаталъ автора имъ, като ги е само излека корегиралъ. Въ чуждото той е турялъ свое — де по-много, де по-малко, но винаги толкова колкото трябва — за да стане то негово. И това той е научилъ отъ онзи майсторъ, отъ който тъй много е училъ, — отъ народната песенъ, отъ нейните певци, които купуватъ всичко отъ пазаря: за да го препродахтъ — само следъ като въ техни ръце то изгуби пазарската си физиономия. Покрай нашите си, ний често пъти се вживяваме и въ чужди преживявания: това го знаятъ най-добре Шекспиръ и Гете, а освенъ тяхъ всякой единъ творецъ, който създава творения за веченъ животъ. Въ морето на времето не потъва това което е родено за вечността. Това сж

може би незаконни чедѣ. Стига да сѣ хубави — а пъкъ за бѣла, те сѣ най-хубавите! — те иматъ толкова право на бащино име, колкото и законните. А у поети, които няматъ хубави законни рожби, те сѣ единствените съ които ще живѣе името имъ. Слава Богу, Гете има свои такива безброй. А те свидетелствуватъ, че и въ незаконните тече Гетева кръвъ. Историята — скандалйозна и литературна — се грижи да изнамери майка имъ: намъ, на читателите, и за нашето чувство, е доста да знаемъ най-интересното въ тая работа — кой имъ е баща.

Той, въ когото природата се е въплътѣла въ една отъ най-високите си форми, той пъкъ ни е научилъ какъ да въплътимъ, като въ най-висша форма, въ песень нашите чувства. И ако е правъ Карлайлъ да казва че всичко е песень, — най-право е за Гете да се каже: че за него всичко е било песень! Въ ново време, той е първия грѣкъ, който е заговорилъ за каквото е чувствувалъ — безъ да е искалъ да знае кой и какъ ще се намръщи за това, и заговорилъ е както чувствува, въ едно време когато такива неща сѣ бѣли опасни ереси. Второто нещо което Гете е внесълъ ново въ песеньта, то е хармонията на вътрешната съ външната форма, туй което, като художественъ инстинктъ, е родено

съ него, а като нещо вече съществуващо е видялъ и възприелъ отъ старите гърци. Гете, като певецъ на песни, учи главно тия две начала. Който е способенъ да възприеме тяхъ, презъ тяхъ ще му се откриятъ сума пътища и пътеки, по които се отива и влиза во вълшебното царство на поезията. Място за суета няма тамъ, и както въ природата, няма мода, няма украшения, защото няма какво да се крий и прикрива. Въ песенъта човекъ трябва да е Адамъ, преди грехопаданието, нагъ и хубавъ, както е по воля на Господа. Езика на лириката е създаденъ, за насъ, отъ Гете. И красотата на неговите песни ние възприемаме най-вече посредствомъ езика. Той е простъ, спретнатъ и никакви изкуствени труфила не спъватъ свободните му движения. Всяка дума у него е намясто, необходима и незаменима: думите въ тия песни сж стълпове, капители и фризове, които още повече възвишаватъ цената на Пропилеите които поддържатъ или украсаватъ. Такъвъ езикъ иматъ поетите надъ които не Владствува въображението, а те владствуватъ надъ него. Който знае немски, нека се вгледа въ песенъта *Ueber alle Gipfeln*, и да се опита да намери една лишна дума, да открие едно прилагателно. Изобщо, обикновените поети ги яде многословието и непотребните прилагателни.

Прилагателните сж бастунъ при съществителнитѣ: и което съществително не стои добре на краката си — напримеръ, като моя милостъ — винаги има нужда отъ лишни неща, отъ подпорки, отъ бастунъ.

Такъвъ е Гете. Такива сж неговите ученици — достойните за учителя си, — въ песните които пеятъ съ думи, рисуватъ съ карандашъ или четка, или съ звукове — защото той не учи само певците на словото, а всички въ чиито души живее песенъ. Въ едни отъ песните му се чува какъ той плаче; въ други какъ натяква или скърби, въ други пакъ — какъ наставя или се шегува; въ някоя лудува или мъдро говори; въ тая описва, въ онѣя подхвърля някой бисеръ на мъдростъта, — играе си съ слънчевъ лучъ, — шепне на някое мило дете на слънчевия лучъ, — изрича някоя глупостъ, която само песенъта прави умна, — и радва се, со всичко, за всичко, отъ всичко. Господи! Какво разнообразие, — такова, каквото може да излезе само изъ подъ твоята ръка! И де е единството на това велико разнообразие? Ако вамъ ви е дотрябало и единство, него ще намерите въ величието на суверенния му духъ. Неговите ученици ще го раздробятъ на безчетни парчета, и всяко отъ тяхъ ще е цялъ миръ за себе си, колкото и малъкъ — пакъ голямъ и неизчерпимъ за тяхното вдъхновение. И ще му пеятъ »Осанна«! Както му пее онзи отъ тяхъ, който не веднъжъ

му е поднасялъ жъртва сърцето си на златенъ
подносъ, пеящъ химнътъ на облагодетелству-
ванъ отъ него: Божественний учителю! Въ
твоите песни се таи неизказана омая. Див-
ните стихове обзематъ сърцето, като свидна
любовница; думите ни прегръщатъ, мисълта
цалува!

ЕДНО ЗА ДРУГО

Стволъ извило миловидно
на поляна,
цветенцето нежно, свидно
цъвна рано.

И дойде пчелица — цвете
да задене . . .
Те едно за друго двете
сж родени.

ИЗМАМА

Насреща на прозореца
завесата играй —
съседката ми дебне тамъ
и иска да узнай:

дали съмъ още гневенъ азъ,
тъй както презъ деньтъ,
или въ сърце ми съ ревността
утихна и гневътъ? . . .

Но, ахъ какво си мисля азъ,
не иска тя да знай;
не тя — вечерния ветрець
съ завесата играй.

ПЪРВА ЗАГУБА

Ахъ, кой ми би възвърналъ дните
на младостта, на любовта —
онези часове честити,
неизличени въ паметта !

Самъ азъ развреждамъ своята рана,
самъ съ непрекъснатий си зовъ
къмъ загубата преживяна.

Ахъ, кой ми би възвърналъ дните
на моята първата любовъ !

Н Е И

Отъ менъ ли и дали навеки
избяга, свидна дружке, ти ?
Твой всякой звукъ и всяка дума
все пакъ въ душата ми трепти.

Тъй както се напусто пътникъ
въ зори заглежда въ висота
и на невидна чуролига
дочува само песенъта :

тъй ази погледъ плахо вирамъ
и дия те по вси страни ;
все тебъ зовятъ и мойте песни ;
върни се пакъ при менъ, върни !

МОРСКА ТИШИНА

Неподвижно е морето,
спятъ лазурните вълни,
и загрижено моряка
се заглежда въ далнини.
Мъртва тишина ; отъ нийде
не полъхва ветрецъ благъ !
Салъ вълните кротко шепнатъ
и се гледатъ съ знойний брягъ.

С Ъ Л З И

Недейте пресъхва, недейте пресъхва,
сълзи на вечната любовъ.
За пресушени отъ сълзи на любовта
очи — и пустъ и мъртъвъ е света.
Недейте пресъхва, недейте пресъхва,
сълзи на злочестата любовъ.

П Р И З И В Ъ

Ти който бдишъ отъ небесата
надъ чловешки съдбини,
на изнурения въ борбата
сърце съ утеха осени !

Въ отсъдени ми дялъ световенъ
край няматъ скърби и тегла . .
Азъ уморенъ съмъ ! Миръ чаровенъ,
ела и въ мойта грѣдь, ела.

Н О Щ Е М Ъ

Спѣтъ върхове планински,
загърнати въ мъгла ;
не лѣхва нийде ветрець
надъ морните поля.
Ни птички се обаждатъ,
нито листецъ трепти . . .
Потрай, самичъкъ скоро
отдѣхна-щешъ и ти.

КЪМЪ МЕСЕЦА

Изъ долини и гори
пръсна гъстий мракъ,
и душата ми разкри
ти за радостъ пакъ.

Вредомъ кротко си растлалъ
ти вълшебенъ даръ —
като върху моя дялъ
погледъ на другаръ.

Спомени отъ прежни дни —
духъ съ тяхъ оживя
и сърце се тамъ едни
съ трепетъ отзова . . .

Лей се, ручей, и шурти,
радвай се, нехай —
както мойта радостъ, ти
къмъ незнаенъ край.

Знаяхъ някога и азъ
щастъе на света,
то ми всякой день и часъ
трови паметъта.

Лей се, ручей, и носи
бистри си вълни,
съ ромона си пригласи
на моите песни.

Буенъ зиме презъ нощта
буря 'га вилней,
тихъ когато пролетъта
се раззеленей . . .

О, честитъ е въ младостта
който ядъ не знай,
и комуто любовта
сърце осияй.

Та далеко отъ света,
съ туй що тай въ гърди,
той, усамотенъ въ нощта,
да се наслади.

ПЕСЕНЬТА НА КЛАРА

Гърмѣтъ барабани,
трѣбите трѣбѣтъ !
И бърза обрѣженъ
мой милий на пѣть.

Високо му копѣе
предъ строя сияй ;
сърцето ми тупа,
крѣвта ми играй.

Дружини повежда —
на добъръ имъ часъ !

Ахъ, шлемъ и оръжъе
що нямахъ и азъ !

И азъ бихъ отишла
вредъ дето е той,
при него да бъда
и въ лютия бой.

Вразите отстъпватъ
следъ върла борба . . .
Ахъ, иматъ мъжете
завидна съдба !

УТЕХА ВЪ СЪЛЗИТЕ

Кажи, защо си тъй замисленъ ?
Вижъ, радостъ вредъ цъвти !
По твоите очи е видетъ,
че самъ си плакалъ ти.

„И да съмъ плакалъ, на скръбъта си
съмъ ази воля далъ ;
сълзи сж за сърце утеха
въ злчестия му дялъ.“

Другари весели те канятъ :
ела се весели !
На свойта загуба тъгата
ти съ нази сподели.

„Вий весели сте; кой отъ васъ би
тъгата ми разбралъ?
Ахъ, азъ не съмъ изгубилъ нищо —
че нищо съмъ немалъ“.

Тогазъ сепни се, ободри се —
ти още тѣй си младъ;
на теонте годинъ живота
за всякого е радъ.

„Ахъ не, за нищо ази нямамъ
желание въ гърди —
далечъ отъ менъ сж желби, както
небесните звезди“.

Кой до звездите се й домогвалъ?
Но радвай се и ти
на хубостъта имъ, както всякой
въ тезъ ведрите нощи.

„И азъ не свождамъ погледъ денемъ;
но въ тихий нощенъ часъ —
ахъ, оставете ме да плача,
докато мога азъ“.

НА СЕБЕ СИ

Защо ми тѣй допада самъ не зная,
макаръ и пустъ, живота на света.

Съ какво ли той ме тъй държи въ омая ?
Несгодите съ които ме честъта
отрупва, бихъ забравилъ ази : —
нима не сещамъ, много оцъ неща
че бъдащето зарадъ мене пази ?
Дано и те не бъдатъ, ахъ, превара !
Ненакърнена мощъ ! ще съхрани
и подкрепи тя мойта горда вяра —
заветни да очаквамъ бъднини.

ТОМЛЕНИЕ

Тозъ само що страдай
усамотенъ въ разлъка,
едничъкъ той ще знай
горчивата ми мъка.

Къмъ милий роденъ край
се вирамъ азъ въ томлене ;
тозъ ще ме люби и знай —
далеко е отъ мене.

Тозъ само що страдай
усамотенъ въ разлъка,
едничъкъ той ще знай
горчивата ми мъка.

БЛИЗОСТЪ

Какъ често, свидно дете, виждамъ азъ —
защо ли ? — че си чужда ти за мене !
Помежду хора, чужди зарадъ насъ,
и ний сами сме като отчуждени,
и любовта си криеме съ приструвки ;
настане ли наоколо ни мракъ
и тишина, — по твоите целувки
ти колко си ми близка сецамъ пакъ !

ВСЯКОГА И ВСЪДЕ

Проникни навсѣде въ глѣбините,
възвиси се гордъ во висините,
дето ти се младо сърце рве,
вдѣхновенъето те зове.

Докогато сж цветята пресни,
дотогава изворъ сж на песни . . .
Дни ? — Те нищо тебъ нещжтъ отне . . .
Дни минаватъ, — ала време не !

РИБАРЪ

Вълна вълните съ шумъ преваря,
а на брегътъ ронливъ
отпустналъ въдица, рибаря

се взира мълчаливъ.
И както той седи въ забрава,
разтварятъ се вълни —
русалка дивна тамъ изплава
изъ водни глъбини.

И пее му и му говори:
„Защо ми челядъта
на вълнъ, на знойните простори,
ти мамишъ къмъ смъртъта?
Какъ охолно е да би знаелъ
при нази — би дошелъ
ти самъ, не би се никакъ маялъ,
и щастъе би нашелъ!

И слънцето и месецъ ясни,
снисхождали при насъ, —
изгряватъ още по-прекрасни
въ уречений си часъ.
Не те ли мами въ висините
лазурътъ разведренъ?
И образа ти, во вълните
тъй дивно отразенъ?

Вълните ръмолятъ съ чаровенъ
шумъ и пригласятъ ней;
рибарю, като отъ любовенъ
приветъ сърце купней.
Съ незнаенъ трепетъ во гърдите,

отпустна той нога —
и въ мигъ изчезна подъ вълните . . .
И опустя брега.

ПРОМЕТЕЙ

Съ димъ облаченъ завий,
Зевсъ, своите небеса
и мълний мятай колко щешъ
врѣзъ дѣбе и планински висоти !
Но няма да разклатишъ ти
земята,
ни мойто огнище,
чийто огънь и завистъ, и злоба
будятъ въ твоята душа.

Подъ слънцето не зная азъ
нищо по-жалко отъ васъ, богове !
Съ жертвенъ даръ,
съ молитственъ дѣхъ
храните скудно
вий свойто величие —
и би ослякнали отъ глѣдъ,
да нямаше деца, глупци и просеци
храна да ви поднасятъ.

Дете когато бяхъ,
безпомощно дете,

и азъ обръщахъ погледъ плахъ
къмъ слънцето, каточели задъ него
да имаше ухо — да чуе моите жалби,
да имаше сърце, подобно мойто —
да смили угнетените.

Помогна ли ми някой
да обуздая своеволността
на гордите титани ?
И кой ме отърва
отъ смъртъ и робство ?
Не на себе ли уповано
само ти всичко постигна,
сърце горящо со святъ огънь ?

Ти пламеня
и въ пламъка на своята вяра
ти бе излъгано —
отъ този който спи на небесата.

Да ти въздавамъ честъ ? Защо ?
Ти облекчи ли някога мъките
на угнетените ?
Избърса ли сълзите
на някой приневоленъ ?
Като борецъ и мене откалиха
всемошното време
и вечната съдба —
и мои и твои властелини !

Да не би да си мисишъ
че азъ живота ще възненавия,
въ пустиня ще избягамъ,
защото ми не цъвнаха всички
цветни блянове ?

Азъ твърдо тукъ стои́ж и твори́ж
човеци, по свой образъ.
родъ по сърце и духъ
менъ подобно :
да страда, да плаче, да ликува
и да те презира —
както азъ . . .

ЦАРЯ НА ВИЛИТЕ

Кой яха тъй вихренно въ нощния мракъ ?
Бащата съ невръстно дете първенакъ.
Той, въ доба потайна заваренъ на пътъ,
детето си плахо пристиска на гръдь.

„Какво ти е, рожбо, отъ що се боишъ ?“
Не виждашъ ли царя на вилите ? Видъ
короната, татко, и опашъ извитъ.
„Мъгла е то, чедо, по голия ридъ.“

— Детенце, не бой се ; ела тука съ менъ !
Игри ли поискашъ — играй си цялъ день
таме край реката на цветния брягъ,
въ премени отъ сърма, мой аждерко драгъ !

Услушай се, татко. Не чувашъ ли ти,
на вилите царя какво ми шепти ?
»Не бой се, не е ли съ тебъ твоя баща !
То вятъра шепне со сухи листа.«

— Не искашъ ли съ мене да дойдешъ, дете ?
При моите щерки ще бъдешъ — и те
хорото си прязнощъ когато извиятъ,
сами ще те люлкатъ и съ песни приспятъ !

На вилите царя съзва дъщери ;
вижъ, татко, те идатъ : ей татъкъ се взри !
„Азъ виждамъ ги, рожбо, азъ виждамъ ги самъ :
то люшкатъ се клоните върбови тамъ !«

— Дете, зарадъ тебе сърце ми ламти.
Съ добро ли, на сила ли — мое си ти ! —
Ей царя простира къмъ мене ръце, —
пронизва ме, татко, въ самото сърце !

Подкарва бащата плахъ вихрений конъ.
Въ ръце му детето се мята со стонъ.
Докле у дома си предъ порти да спре —
въ ръцете му съ трепетъ детето умре.

ЙОЗЕФЪ ФРАЙХЕРЪ ФОНЪ АЙХЕНДОРФЪ
1788 — 1857

Айхендорфъ е писалъ, както обикновенно всички немски поети, и драми и романи и повести и песни. Днесъ, и въ историите на немската литература, рядко се споменуватъ дори имената на неговите драсканици, скучни като всяка немска проза, пълни съ романтически измислици и окадени съ католически тамянтъ. Но много отъ песните му живеятъ въ душата и устата на народа, който не знае вече отъ кого сж те и ги чувствава и смята свои. Въ тия песни има много месечина, меки привечерни и нощни сенки и настроения, мелодия и простота на израза, и придружени отъ звуковете на Менделсона, за тяхъ се грижатъ особено знаменитите немски певчески дружества, — за тяхъ и за техния по-дълъгъ и хубавъ животъ. Всяка хубава немкиня, всякой младъ немецъ ги знае; и те сякашъ сж радирани на техните бели-червени, дебели, хубавки лица, които се смеятъ, ей-тъй, безъ да знаятъ и те защо, малко глупавичко се смеятъ, но благо и хубаво, — а сините имъ очи, очите на неизмамената, но нямаща нищо противъ да бъде измамена, Гретхенъ, каточели чакатъ да ги поканите на разходка — довечера и до къде-среднощъ, нейде тамъ отвънъ градътъ, покрай гората, или и въ гората: че тамъ е тѣй хубаво, и тѣй хубаво се върви изъ тъмните алеи, дзама

подъ ръка. Съ млада и хубава немка приятно се мълчи, или ако се говори, говори се съ дълги периоди (като тоя — два реда по-горе!) въ които да има предъ всяко съществително по две-три прилагателни. При такива разходки най-приятно е да се шепне или пей някоя песенъ отъ Айхендорфа. Ако вие не я пеете, въ гората наоколо — и близо и далечъ — други вече сж я подхванали: други влюбени двойки, тамъ-хе задъ реката; или я шепнатъ горските листе наведени отъ гъстите вейки, които сж виждали бабата и пребабата на твоята любезна да се разхожда подъ тяхъ, презъ хубавия и глупавъ немски месецъ май. . . Хубазите немчинчета много приличатъ на Айхендорфова песенъ. А приличатъ още на тяхъ и немските гори! На брадата ми няма вече черъ косъмъ, презъ сърце ми сж веяли ветри и бури, и не едно листо увяхна на вейката на моите дни, а все пакъ и до днесъ азъ се връщамъ на драго сърце къмъ тогава, къмъ немските гори, къмъ песните които съмъ чувалъ въ тяхъ, къмъ шепота на техните листи надъ алеите, въ които моята сянка се губи въ сенките на нощта. И азъ ставамъ тъй сантименталенъ, че земамъ въ ръка книжката съ Айхендорфовите песни, ровя и пробирамъ, коя отъ тяхъ може да се преведе на български, четж ги, спомнямъ си мелодиите имъ. . . и перото ми неволно написа тая бележка за тяхъ.

НА ЧУЖБИНА

Рой облаци, спогонени отъ вихра,
летѣтъ насамъ отъ родний край.
Но майка ми, баща ми те сж въ гроба —
и никой тамо вече ме не знай.

За менъ часъ сетенъ скоро ще удари,
животъ и скръбъ тямъ скоро до ще край . . .
Надъ моя гробъ гората салъ ще шепне —
и тукъ не ще ме вече никой знай.

МЕСЕЧНА НОЩЬ

Небото тихичко цалуна
земята, съ пролетни цветя
окичена, прѣвъ сънь заспала, —
на сънь да я сънува тя.

Ветрецъ полъхва и на ниви
нашепва бляна кротъкъ свой,
горите излекомъ си шепнатъ,
звездици трепкатъ рой до рой.

И моята душа разпери
крила и въ звездната тъма
къмъ далнините се понесе —
каточели за къмъ дома.

ЛЮДВИГЪ УЛАНДЪ 1787—1862

Уландъ има три образа : единъ професорски, другъ политикски, и трети — поетски : първия съ бръснати мустаци, да не личи емфето по тяхъ; втория съ упоритъ погледъ и стиснати устни, които се заканятъ и обещаваатъ да изпълнятъ за-каната си; третия — съ рошева коса и потъ на голямото плешиво чело. Той е билъ професоръ въ тюбингенския университетъ, челъ е лекции по немски езикъ, казватъ хубави лекции, и издалъ цели осемъ тома народни песни, които и азъ съмъ ровилъ едно време и челъ предисловието имъ, да се уча какъ се събиратъ и издаватъ научно такива работи. Отъ всичко що е вършилъ Уландъ, това е най-полезното, и емфето тукъ му е помагало великолепно : тъй великолепно, че азъ нямамъ думи съ които да го препоръчамъ и на нашите професори по бащинъ и майчинъ езикъ. Тъй също полезна е неговата дейность и като политикъ, либералъ — презъ 1848 г. И още веднъжъ, като политикъ, го препоръчвамъ азъ на нашите професори които политиката често тегли за баджаците : нека последватъ те примера на тоя характеренъ и съ твърда воля човекъ, да си да-дътъ оставката отъ университета, та тогава да

си развиватъ пояса въ политиката! И политиката е като жената: ревнива е когато мъжътъ ѝ митка по чужди жени, и ако не му извади очите, много лесно ще му изскуби косата и умътъ! Уландъ е билъ уменъ човекъ и веренъ съпругъ: той се е женилъ за политиката, следъ смъртта на първата си жена — филологията! И ако да не е билъ той още и поетъ, азъ бихъ го обичалъ само за това! А той е и поетъ. Не роденъ поетъ, а когото изучението на историята, фолклора и езика сѣ възпитали като такъвъ — а Гетевите баллади въвели въ съблазнь да пей и пише стихове. Самиовилата на поезията е люляла само ритмично люлката му, и нищо таинствено и особено не му е шепнала на ухото. Но той е единъ дивенъ примеръ: докѣде може да стигне въ поезията трудолюбието, любовта къмъ поезията, и превъзходното знание на езика, — до създаване образци за читанките на дечурлигата, материалъ за второстепенни илюстратори и парчета за правиленъ методиченъ анализъ за професорите по словосъчинения: сега тъкмо ми доде на умъ тая характерна дума! И ще видите, че и нашите читанкаджии ще грабнатъ като топълъ хлябъ моите преводи отъ Уланда, че тъкмо само те имъ липсватъ. А има между неговите словосъчинения хубави, дори много хубави като тия които съмъ превелъ: Замѣка на морския брягъ и Проклятието на певеца. Въ първата дей-

ствително има нещо недоречено, има плясъкъ на вълни на „някогашно“ море и скали и мъгла, и някакъв средновековен въздух вее наоколо тях, и някакви сенки се щурат, някакви так-визъ за каквито загатват и народните песни, съ много по-голяма релефност и съ действителна, а не тъй сантиментално-сладка тъга. А Проклятието на певеца наистина би било превъзходна балада, да не беше тая нейна учебникарска идея за таинственото въздействие на песните, тъй хубаво, гладко и ясно изказана! Уландъ именно тамъ най-много греша, като поетъ, че много ясно казва всичко което иска да каже, а не загатва повече — и да остави за чувството на читателя повече нюанси и перспективи. Поезията няма целъ да завързва, а да освобождава въображението. Може би патриотическите песни на Уланда да сж по-хубави въ това отношение, но те иматъ чисто времененъ локаленъ характеръ и общочовешкото въ тяхъ е толкова малко, че сега сж те само документи за възлението на умовете едно време, когато и въ немско умовете сж се възлнували, следъ ритника на Наполеонъ.

Да, песните и балладите на Уландъ сж много хубаво написани, и въ една антология отъ немски песни не бива да липсватъ, инакъ всички учебници и професори по словосъчинение би дигнали врява. И трудолюбието въ немската поезия трябва да има свой представител, най-сетне. Тоя еле-

ментъ въ поезията на Уланда, освенъ това, е основа на която въ немско се е развилъ единъ особенъ родъ поезия — пародията. Уландъ, безъ да ще, е станалъ нейнъ баща. Немските хумористически вестници, и особено най-глупавия отъ тяхъ, Флигенде Блеттеръ, отъ край време и до днесъ, се пълнятъ съ превъзходни пародии които мъчно се различаватъ отъ Уландовите оригинали, и иматъ едно преимущество предъ тяхъ, — че сж по-колоритни, наивни и весели. Немските критици професори често съжаляватъ, че Уландъ е написалъ само една малка книга песня и баллади, но чини ми се, че това е най-умното което Уландъ е направилъ, следъ като не е можалъ да не напише и тяхъ.

Писалъ е и драми, но тяхъ дори и учителите по словосъчинение не ги харесватъ.

ВЕРЕНЪ ДРУГАРЪ

Азъ имахъ някога другаръ,
другаръ ми беше веренъ той —
когато протърби тръбата,
съ еднакъвъ пламъкъ во душата
ний впуснахме се въ лютий бой.

Гръмъ трясна, — пропищя крушумъ,
дали за тебъ, или за менъ ?
И чухъ азъ тежко той да стене,
и видехъ го раненъ предъ мене,
тамъ на земята поваленъ.

Бяхъ дигналъ пушката, къмъ менъ
кога ръка протегна той —
и не можахъ да му помогна,
и въ щурма бързахъ да насмогна . . .
Прощавай, друже веренъ мой !

ЗАМЪКА КРАЙ МОРЕТО

Ти видя ли високий замъкъ
на морский стръменъ брягъ ?
Надъ него облаци вечерни
не спиратъ своя бягъ.

Прииждатъ облаци и бягатъ,
бучатъ лазурните вълни,

а той и глухъ и мълчаливо
тъмней на висини.

„Да, видяхъ азъ високий замъкъ
тамъ на прибрежната скала,
огрянъ отъ месеца двуроги,
и около му вредъ мъгла.“

А весело ли буйний вятъръ
размята морските вълни ?
Ечаха ли трапезни песни
тамъ задъ високите стени ?

„Не вее вятъръ и вълните
почиватъ кротко до брега —
не песенъ чухъ, а плачъ : отъ него
сърцето ми се сви въ тъга“.

А гордий царъ да се разхожда
съ царицата видя ли ти ?
Пурпурна мантия да грее ?
Корона златна да блести ?

А съ тяхъ и дъщеря имъ тамо
не видя ли — злата коса,
невиненъ погледъ, дивенъ образъ
и ясенъ — слънце въ небеса ?

„Бащата съ майката самички
да ходятъ тамо азъ видяхъ,

въ жалейни дрехи ; дъщеря имъ
я нямаше при тяхъ."

ПЕВЕЦЪ

На смъртния си одъръ бледенъ
лежи злочестия певецъ,
и кити сетенъ даръ световенъ
чело му — лавровий венецъ.

Тамъ сложенъ е и свитъкъ песни,
които нявга той е пялъ,
и лира изъ която дивни
е звуци приживе той лялъ.

Той нямъ лежи и неподвиженъ —
и няма кой да го жалей,
и само неговата песенъ
за земните му скърби пей.

Изминаха се дни, години —
чемширъ на гроба му расте ;
които съ него другаряха,
въ земята легнаха и те.

Но върне ли се китна пролетъ
и се разцъвее цвятъ и злакъ,

и подмладенъ и бодъръ духомъ
при насъ певеца идва пакъ.

Той вечно съ живите живее ;
а всичко що изтри смъртта,
чрезъ неговите песни само
се още помни на света.

ПРОКЛЯТИЕТО НА ПЕВЕЦА

Отколя замъкъ дивенъ, издигнатъ надъ мъгли,
тъмнееше се мраченъ надъ мрачните скали,
а около градина засенена отъ грани,
където дъгоцветни се мятаха фонтани.

Живееше въ тозъ замъкъ царь славенъ и богатъ,
за своята жестокость по цѣлий край познатъ ;
бе ужасъ мисълта му и погледа му стърви,
каквато дума каже — тя бичъ е или кърви.

Веднѣжъ во тоя замъкъ отбиха се певци,
едина съ бели власи, другъ съ златни къдърци,
на конь, въ рѣката съ арфа, бе старца белобради,
а бодъръ подиръ него вървеше момка млади.

И стареца му казва : Готви се, синко мой,
съ най-отборните песни, гласътъ вълшебенъ свой
сбери, и воля дай на душевния си пламъкъ !
Дано смекчимъ на царя сърцето — хладенъ камъкъ

И въ залата висока тамъ съ вити стълпове
те влязоха ; а ето на своите тронове
съ жена си царя седна — той грозенъ и ужасенъ,
и мраченъ като буря, а тя — същъ месецъ ясенъ.

И стареца удари по звучните струни —
и взре се царя сепнатъ въ душевни глѣбини ;
а ето че подхвана и момъка унесенъ —
и стареца приглася на дивната му песенъ.

Те пеяха за младостъ, за пролетъ, за любовь,
за мъжество, свобода и за свещенний зовъ
къмъ милостъ що сърцето човешко възвишава,
въ световната нетрайностъ що дава трайна слава.

Стояха царедворци съ приведена глава ;
и воините груби смутиха тезъ слова ;
царицата, со сълзи отъ радостъ на очите,
зе отъ гърди си роза и хвърли на певците.

„Народа възмутихте, извика царя съ бясъ —
а ето и жена ми се съблазни отъ васъ !“
И хвърли мечъ — въ гърдите на момка той проникна,
изъ тяхъ, наместо песенъ, поройна кръвъ избликна.

Каточе вихъръ прѣсна за мигъ придворний рой.
На стареца въ ръцете издѣхна момъка ; той
обви го въ своя мантиль, на коня го намести,
привърза го, и тръгна отъ замъка злочести.

Но спре се тамъ на замка предъ гордите врата,
издигна своята арфа, на арфите цвета,
и хласна и разби я на витий стълпъ мермеренъ
и викна — чакъ и замка се сепна разтреперанъ.

„Проклятье вамъ, чертози! Подъ ваште сводове
да се не чуятъ вечно на песенъ звукове,
а само стонъ и само въздишки — за отплата,
духътъ на отмъщение докле ви срий съ земята.

„Проклятье вамъ, градини, обкичени съ цветя!
во тоя ликъ се взрете засегнатъ отъ смъртта,
и изсъхнете, спрете вий, извори студени,
и пустошь да се вгнезди во вази, вкаменени.

„Проклятие, убийца, и тебъ да сполети!
Мечъ дигналъ противъ други, отъ мечъ да пад-
нешъ ти!

Нечуто да заглъхне и твоя дъхъ последенъ,
забрава твойто име да скрий въ мракъ непрогледенъ!“

Тъй прокълна певеца, и чу гласътъ му Богъ —
во прахъ лежатъ стените и дивния чертогъ.
Единъ салъ стълпъ напомня за прежната му слава
и той разпукнатъ вече, да падне застрашава.

Градини дето бяха, тамъ пустошь се всели,
дръвце не мята сянка, ни изворъ ръмоли,
и името на царя покрива тма дълбока.
Изпълни на певеца Богъ клетвата жестока.

Хайне е живялъ вечно изгнаникъ, и когато, едно време още, е билъ дома си, между свои. Такава е съдбата на всички пакостници: чийто безпокоенъ духъ ги издига до висината, наречена Нещастие на Щастливите. Навярно, негова палестински прадядо ще е Ахасферъ, онзи който изхока Христа и спечели вечностъ. Наистина, най-тежката вечностъ — въ която човекъ трябва живъ да живее. И макаръ че правнукътъ неживъ живее въ своята вечностъ, азъ мисля — нему никакъ не е по-леко отъ това. Но въ тая вечностъ Хайне си помага съ шегата, която приживе тъй му е помагала — когато той се е намиралъ на тясно.

Шега е негова животъ — и една жестока борба со смъртъта. Въ тази борба Хайне си е служилъ со две оръжия, когато съ което му е прилегняло, — чиличена воля и гъвка поезия. Нима не е воля, у тоя корѣнъ въ безволие човекъ, половинния си животъ да лежишъ на легло, безпомощенъ физически, бодъръ духомъ, отчужденъ отъ живота, и все

пакъ въ име негово държащъ перото въ ръка ;
— и когато до главата ти стои една жена,
хубава, здрава — твоята жена — една ка-
призна французкиня, която ти едно време си
купилъ съ пари — за да я милвашъ и биешъ,
а сега неможешъ вече да правишъ ни едното,
ни другото ! Sapristi, то е нещо жестоко ;
но по-жестоко е може би, когато тя не е до
главата ти, или поне въ стаята, и ти не
знаешъ, но подозирашъ, де се бави и кой се
увърта около ѝ ! Поезията, само поезията, спа-
сява въ тия минути — и молива драще вече
на бялата хартия : „Азъ имахъ някога тъй
дивенъ роденъ край. Тамъ дъбовете растяха
тъй високо, теменужките кротко привождаха
челца. То беше само сънь. Цалуваше ме нем-
ски то, говораше ми немски (кой би повяр-
валъ, какъ сладко звучеше) думата : „Обичамъ
те!“ То беше сънь.“ И ето, жената иде, влиза
въ стаята. Но той, чува само крѣшния ѝ гласъ,
а за да я види, да се увѣри дали не го лъже
ухото, остава молива настрана, и съ двата
си изпити прѣста подига парализираната си
клепка да я погледне. — защото само така
той може да я види. Дори песните си той пише,
по Омировски, на сляпо. Ето, това е траге-
дията на единъ веселъ човекъ, когато мра-
зятъ и ония които го обичатъ, — и който
билъ боленъ когато е билъ здравъ, здравъ.

— когато е боледувалъ. Чудно противоречие, наистина, нали? Въ природата, и въ човешката, всичко става, всичко е възможно. Защото природата не е учебникъ по логика. И оставя на ограничеността да си мисли щото ѝ е угодно. Онзи, който носи товарътъ на нейните решения, чувствува че тъй трябва да бъде, че иначе не може да бъде, че въ това има прѣстъ Онзи, който е баща на всички съдби, и той върви по неговата воля. Съ въздишка върви, и пакъ не спира: че има едно безкрайно удовлетворение и радостъ-тъга да знаешъ че си носителъ на решение на съдбата, и че не си херой на малодушието — да си пробиешъ челото съ крушумъ. Поставенъ до стената отъ живота, отъ неговите безброй малки и големи въпроси, и Хайне често се е запитвалъ: „Сега къде?“ И на това е отговарялъ съ песни, само съ песни, както само е достойно за единъ въ тая работа майсторъ *par excellence*: „Къде ли ще бъде някога последното място на почивка за уморения въ пътя на живота? Подъ палмите на югъ нейде? Подъ липите на Рейнъ? Дали чужда рѣка ще ме зарови бозна де въ някоя пустиня? Или ще отдѣхна азъ на брегътъ на някое море? Все едно! Дето и да било, божиято небо ще е надъ менъ, и като надгробни кандила ще трептятъ надъ мене звездите“. Азъ бяхъ щастливъ да видя мя-

стото дете тоя правнукъ на Ахасфера почива — въ парижките гробища на Монмартръ —, и нещастенъ да не намеря никъде въ родния му край паметникъ за него. Не се отбихъ и въ вилата на германския императоръ въ Корфу, единствено защото тоя царъ съ нецарственъ духъ е изхвърлилъ статуята на бледния Хайнрихъ изъ нея, и тая вила сега е осиротяла отъ една слава, обезчестена отъ единъ прусашки ботушъ. Паметници на Хайне има и на други места — чакъ и тамъ нейде по Америка. Няма ги само у дома му. Но тамъ има другъ единъ паметникъ — самъ-самненичкъ Хайне. То е една посмъртна Хайневска шега, че той е умрялъ въ Парижъ: та той е живъ още въ своя роденъ край, и да иска да умре тамъ, не би могълъ, нито самъ, нито съ помощта на деветдесетъ пруски краля и още деветдесетъ професора по литература изъ немските университети. Него сж зели подъ защита всички които любятъ, пеятъ и бленуватъ — а това е целия немски народъ, който може би не е виждалъ ни образа на Хайне, ни неговата Книга на песните, но я знай изустъ и я пей, и плаче и се смей съ нея . . . И защо мразятъ поета, който всички е обичалъ? Защото, по божия отсъда, той се е родилъ еврей. Всички други причини, които се пишатъ и говорятъ, сж измислица.

Измислици и патриотизъмъ. И немския патриотизъмъ, на само нашия, не е цвете за мирисане. Не е дори цвете, а кисело зеле, — шовинизъмъ. Тоя шовинизъмъ не позволява да се каже нищо зло за Немско и нещо немско. Смей се, колкото ти е воля, — но невинно; смей се — на кухарките, на студентите, на ловджиите, на подпоручиците, на старите вуйчовци и лели, на младите братовчеди и пълпъдъчета, но . . . по-нататъкъ, пази боже! Щомъ се докоснешъ до политиката, до императора, до немските идеали, дори до немската полиция — и тя е нещо като идеалъ въ Немско! — тамъ вече работата зема опъкъ край. Недай боже, ако случайно пъкъ се падне майка ти и баща ти да сж отъ коляното на Авраама. Ти можешъ да си творецъ не само на Зимна приказка и на Книга на песните, но и звездите да снемешъ отъ небото, пакъ ще те мразятъ до погнусение. Хуморствуй, но само невинно; сатирата дръжъ въ джеба си, стрелите на сарказма мятай отвъдъ рейнската граница, копието на присмѣхътъ забивай където щешъ, но не въ немското патриотическо сърце! Хуморътъ е гъделъ на сърцето: гъделичкай колкото щешъ, и себе си и другите, колкото повече — по-приятенъ си. Но Аристофанъ въ Немско, сатирътъ, той е чуждо животно, и разваля кефа на домашните животни. Те искатъ да ги

приспиватъ, а не будятъ. Че сивото въ живота имъ (както казва единъ нашенски пърчъ) се бои отъ светлината. Но както нашата пословица уверява, Господъ разбира отъ шега и помага на присмехъ: и, види се, за да пртсне скуката отъ немската поезия, той е упълномощилъ правнука на Ахасфера да се роди между немците и да извърши тая работа, за награда на което му е позволилъ да пее и изпее най-хубавите немски песни. Каквото изгуби отъ сатирата — да го навакса съ тяхъ. И мисията и позволенieto божие Хайне е изпълнилъ, но като еврейинъ — попрекалилъ го е малко нещо и въ лошото — и въ хубавото. Но хората сж си хора, гледатъ му само лошото и само за него му водятъ смятка. Смятката я водятъ почти всички немци, но отъ тяхъ най-арогантни сж педагозите, ония които сж помощници на държавата въ поидиотяването на народите. Но отъ смятка не се боятъ само двама: гения и евреина. Т. е. искамъ да кажа, Хайне не се бои! Не се е боялъ приживе, та подиръ смъртта ли ще се бои, отъ педагозите и началниците на различни отделения при министерството на народната просвета; пошовеите за чужди сополи: единъ ти пере — другъ се секне въ тяхъ. Живота и въ Немско, както и по насъ, е доста сополивъ, та има нужда още отъ тяхъ . . .

Тоя поетъ, тъй умразенъ на мнозина, е създалъ неща, които ще живеятъ и тогава, когато отъ Немско и немци може би не ще има и поменъ дори. И паметниците негови — ако би му дигнали паметници — и те ще умрѣтъ, ще умре и името му, а творенията му едни ще останатъ, като свидетели на онова което някога е било. Дивни свидетели! Както сега имаме творения на незнайни певци, отъ изчезнали времена, еднички живи отъ мъртвото за насъ. Отъ всички Хайневи творения, ясно е за менъ, Книгата на песните ще има именно такава съдба. И тя ще свидетелствува донякога, че въ най-скучната земя е живялъ единъ (тогава няма да се знай че е билъ еврей!) веселъ шегобиецъ, който е плакалъ както никой другъ, и тъгувалъ и бленувалъ и се е шегувалъ со всичко и со себе си! Който е вървялъ и предъ и следъ и отстрана на живота, като глумецъ на царъ Лира, да му говори своите и негови истини, да плаче и да му се присмива за неговите лъжи — и да обича, да обича дори онова, което не е вече за обичъ. Въ Книга на песните има неща, които сж униками въ областта на лириката. Да бяхъ еврей, бихъ ги оценилъ въ пари — и няма кой да ги купи, понеже сж безценни. Най-скѣпите отъ тяхъ сж ония, които не присмехътъ, а скръбътъ на неговото лю-

бящо сърце е родило, въ болка, както мидата своите бисери. И тия бисери Хайне е нанизалъ въ една огърлица, една единствена, на която името е Книга на песните. И други нанизани отъ бисеръ има той, и докрай животъ само това е правилъ — да ниже такива нанизани. И на смъртното легло.

И една сутрина, няколко дена преди смъртта му, нишката на която той е низалъ, пада отъ ръцете му. Пада не отъ безсилие, а отъ трепетъ на вълнение отъ нещо мило, неприживяно до сега отъ него ни наяве, ни на сънъ. Но не само отъ него, а отъ никой поетъ на света неприживяно Отвѣнъ по стълбата вече се счува някакъвъ страненъ тропотъ и шопотъ, отварятъ се врата, чуватъ се окашляния. И, единъ по единъ, влизатъ въ стаята му — въ тая стая, въ която той лежи, прикованъ на леглото отъ десетъ и двайсетъ години, бледъ като Христа, съсухренъ като Лазаря, — влизатъ цяла тълпа тромни, небръснати, тъжни и смутено усмихнати, добродушни немци, съ облекла каточели зети на заемъ, тъй висящи на снагите имъ: хоръ отъ певци, които отъ няколко дни даватъ концерти въ Парижъ. Те си отиватъ утре, и научили какъвъ е халътъ на поета, идатъ да си зематъ сбогомъ отъ него и да му направятъ първо и последне удоволствие въ живо-

та. Една две минути мълчание. Някои от тях се окашлятъ пакъ. Поета подига съ изпитите пръсти на левицата си клепката — пуща я пакъ, въ жгъла на устните му трепва странна усмивка, като полузабравенъ отдавна-отдавнашенъ споменъ. Облѣхва го каточели дѣхъ на теменужки, дѣхъ отъ родния край, чуватъ му се родни звуци, толкова години нечувани, шумътъ на дѣбови вейки се обажда и иска да му каже нещо. И една сълза се сбира подъ ресницата му, блясва готова да се отрони по безкрѣвната буза. Хорътъ пее песните на поета. Най-хубавите немски песни! Една. Две. Три . . . И тихо, по-тихо отъ веенето на смъртта, галятъ челото му родни звуци, свои слова — „Защо се ти яви, сълза самотна? Ти пречишъ, замѣглявашъ моя погледъ. Отъ вече забравени години, само ти една още си останала на окото ми. Имашъ ти безброй бистри сестрици . . и всички те изчезнаха, една подиръ друга, както ония мѣки и радости, които гнетяха душата ми. Изгаснаха и ясните звездици, които някога се усмихваха въ сърцето ми съ ония радости и мѣки. И оная любовъ изчезна вече, като димъ изчезна и тя. Отрони се, изчезна вече и ти, самотна сълза!“

Но тая послѣдняя сълза не се отроня отъ окото му, и нея виукътъ на Ахасфера отнася въ своята вечность, като споменъ отъ живота.

На северъ боръ самотенъ
 стои на голий брягъ.
 И дреме той безмълвно,
 загърнагъ въ скрежъ и снягъ.

Далечъ на изтокъ палма
 презъ сънь съзира той,
 какъ тя самотна чезне
 тамъ на пустинний зной.

Той любеше една девойка,
 но тя си бе избрала другъ;
 тозъ други любеше пъкъ друга —
 и назова го тя съпругъ.

Девойката за скитникъ някой
 ожени се, отъ скръбъ и ядъ —
 той чу, и замъгли сърцето
 тъга на момка младъ!

Световни работи; живота
 се гаври съ хорските мечти . . .
 Тежко на туй сърце, което
 съдба такава сполети.

Живялъ отколя царь,
сѣ студено сѣрце и коси посребрени;
горкия стари царь
за млада се жена ожени.

И тя си пажъ избра,
младъ своенравникъ русокоси —
да е при нея той
и нейний свилень шлейфъ да носи.

Тазъ песень знайшъ ли ти?
Невесела, а все пакъ тѣй чаровна!
постигна ги тяхъ смѣртъ —
зарадъ безумна страсть любовна.

И пакъ се върна дивний май,
пакъ цѣвнаха цветята,
червени облачета рой
летѣтъ чевръсти въ небесата.

Запахъ славеите пакъ,
въ градински вейки спотаени,
изкарва стадо младъ овчаръ
на паша татъкъ по полени.

Безмълвенъ само азъ лежж,
на младостъ безъ усмивка млада —
веселостъта на дивний май
какъ тежко на душа ми пада !

5

Скала изстъпва на брегътъ?
азъ тамъ седѣхъ во блянъ унесенъ
Вий вихъръ, чайките пицхтъ,
летхтъ вълните съ бягъ несвесенъ.

Азъ любихъ — и сърце купней
за тезъ що любяхъ въ младините.
Тяхъ де ги ? Вихърътъ вилней.
Въ несвесенъ бягъ летхтъ вълните.

6

И тукъ и тамъ се скиташъ ти.
Защо? — не знаешъ самъ,
И отъ далеко кротъкъ зовъ
Дочувашъ ти едвамъ.

Която ти остави тукъ,
тя вика те назадъ :
Ела, върни се, че безъ тебъ
живота е нерадъ.

Но тебе зла съдба влече
далечъ и все далечъ.
И туй което люби ти
не ще го видишъ вечъ.

7

Смъртта — това е нощъ прохладна,
живота — зноенъ летенъ день.
Вечъ мръква ; дрямка ме напада,
азъ отъ деньтъ съмъ уморенъ.

Надъ мойто ложе дъбъ вирее,
младъ славей пее надъ дъбътъ ;
той за любовь унесенъ пее —
й азъ го счувамъ презъ сънътъ.

8

Въ лучите слънчеви блести
морето, като че въ позлата ;
когато смъртъ ме сполети,
въ морето ме спуснете, братя.

То често съ кротки си вълни
ми утешаваше сърцето,
когато скръбъ го притесни.
Ний се обичахме съ морето.

ТРАГЕДИЯ

1

Ела ти съ менъ и отдъхни
тукъ на гърдите ми, и знай —
въ чужбина моето сърце
ще ти е роденъ край.

Не дойдешъ ли, умрж ще азъ ;
останала сама,
като въ чужбина би щешъ ти,
макаръ и у дома.

2

Падна сланата презъ пролетна нощъ,
падна на нежните сини цветенца ;
клети, повяхнаха те усланени.

Момъкъ девойка люби отъ сърце,
тайно отъ къщи те бягаха двама,
безъ да ги знае ни татко ни майка.

Де се не скитаха те по света, —
злата имъ честь ги преследваше всъде.
Клети, загинаха двама въ неволя.

На техний тѣженъ гробъ липа се хубавей,
и тамо привечерь самотна птичка пей;
и съ дружката си тамъ младъ ратай се вестява,
до гроба седатъ те на меката морава.

И вечерника тихъ тѣъ кротко, тѣжно вей,
и птичката сама тѣй сладко, скрѣбно пей, —
любовниците се заслушватъ мѣлчаливи
и мѣлкомъ ронятъ сѣлзи те горчиви.

НОЦНИ МИСЛИ

Кога си спомня родний край,
тѣга сѣрцето ми замай
и отъ очи сѣнѣтъ ми гони;
сѣлза подиръ сѣлза се рони.

Вѣрвѣтъ години пѣстѣръ рой!
Години минаха бе зѣ брой,
откакъ не видяхъ свойта майка,
за пѣрва рожба що се вайка.

Все тя ми е во паметѣта.
Лежи ми на сѣрцето тя,
за нея мисля сѣвга ази —
о, нека Господъ да я пази.

Тя какъ милей за менъ сама !
Азъ виждамъ въ нейните писма,
кака е треперала ръката,
какво ѝ мъчи ней душата.

За нея чезна азъ далечъ.
Дванадесетъ години вечъ,
дванадесетъ години мина
какъ не прегърна майка сина.

Не жаля азъ за родний край,
до века гордо той ще трай
и азъ все същия ще го зърна,
когато и да се завърна.

Едва ли бихъ за него самъ
скърбилъ, но майка ми е тамъ :
той смело гледа въ бѣднините,
но ней сѣ преброени дните

Откакъ напуснахъ родний кѣтъ,
мнозина гробъ погълна . . . Спяхъ
спокойни тихо те въ земята —
менъ гробъ отворили въ душата.

Кога си спомня зарадъ тяхъ,
сърце обзема трепетъ плахъ,
и струва ми се трупъ връзъ трупътъ,
те на гърдите ми се трупатъ.

Но, слава Богу, утрень светъ
въ прозорци грейна. Съ благъ приветъ
во стаята жена ми влезна —
и моя нощенъ блянъ изчезна .

ВЪПРОСИ

Часовника кой първомъ изнамери,
и времето тъй късъ по късъ отмери ?
— Треперко старъ. Намръщенъ и сърдитъ,
презъ зимна нощъ, предъ огъня привитъ,
той вслушалъ се е мишките какъ църкатъ,
и червеи какъ дъските човръкатъ.

Цалувката кой първомъ изнамери ?
— Младъ юноша. Когато Май разпери
Зелени вейки съ росни цветове,
цалува той, честитото сърце,
безъ да го мисльль някаква смуцава.
Цалувката е рожба на забрава.

ПЛАНИНСКА ИДИЛИЯ

I

Средъ гората въ малка хижа
старецъ рудокопъ живеи !
Изадъ боровете тъмни
златенъ месечко се смей

Въ хижата е столъ изправенъ
съ пѣстъръ дивенъ цветорязъ:
онзи що седи на стола
е честитъ, — това съмъ азъ !

А предъ менъ скемлѣ — на него
палаво девойче-святъ:
модри две звезди очици,
устни — росенъ розовъ цвятъ.

Мене гледатъ тезъ звездици,
каточе отъ небеса ;
шеговито съ бяло прѣстче
то прикрива устица.

Майка ѝ, баща ѝ малко
щжтъ да знаятъ зарадъ насъ —
тя преде, на лютня свирѣ,
той ѝ пее съ дрезгавъ гласъ.

А девойчето ми шепне
съ гласъ изплахо понизенъ ;
свойте най-заветни тайни
то ги поверява менъ :

„Откакъ леля се помина,
оттогава нанасамъ
не съмъ слязвала во Госларъ,
а какъ хубаво е тамъ !

»Тукъ е пусто. На кого ли
въ пустошь е живота драгъ ?
Зиме пакъ каточели сме
ний заровени во снягъ.

„Азъ каквато съмъ страхлива !
Плашатъ ме като дете
тъмни духове планински,
дето бродятъ тукъ ноще.

Вмигъ то спре. Каточе нещо
да го сепна средъ нощта.
И отново ясно ечна
тамъ изъ къта песенъта :

„Нека те не плаши, дете,
никаква злокобна мощъ :
Божи ангели на стража
бдѣтъ надъ тебе день и нощъ.“

II

Бий зелените си вейки
въ прозорчето старий боръ :
месечко во нашта стая
вперя дебнишката взоръ.

Майката, бащата вече
хъркатъ во съседний тремъ.
Намъ за сънь не е, — за съня
и да знаеме нещемъ.

„Не! че ти се често молишъ,
туй не ми се вярва май;
трепета на твойте устни
друго казва. То се знай!

„Тоя лошъ и хладенъ трепетъ —
неведнажъ ме плаши той,
но страхътъ ми оталожва
ясний кротъкъ погледъ твой.

„Кой те знае дали имашъ
въ нещо чиста вяра ти, —
дали верувашъ во Бога,
въ Сина и въ духътъ Свети?“

— Ахъ, дете, кога бяхъ още
въ скута майчини, отрокъ,
вярвахъ въ Бога на небето,
въ благий и великий Богъ,

който е създалъ земята
и човека на светътъ,
и на слънце и на месецъ
е показалъ вечний пътъ.

Но когато поотрастехъ
и по-разуменъ станахъ,
съ чиста непорочна вяра
въ Бога-Сина повервахъ.

Богъ-Синъ, който само обичъ
проповядва на светътъ,
а човеците, въ отплата,
го осъдиха на смъртъ.

Но сега, когато вече
много ходихъ, четохъ, чухъ,
азъ отъ все душа и сърце
вярвамъ во Светия Духъ.

Правилъ е и пакъ ще прави
занапредъ той чудеса,
той тираните е смазалъ
и рабските железа.

Правото на човека
възкреси изъ мъртвий прахъ, —
всички сж предъ него равни,
и богатъ и сиромасъ.

Той тъмата предъ очи ни
пръсна съ дивната си мощъ,
радостта ни, любовта ни
що отравя день и нощъ.

Той и рицари безстрашни
вдъхнови на подвигъ святъ —
неговата блага воля
на света да възвестятъ.

Веятъ препорци имъ горди,
техний огненъ мечъ блести . . .
Дете, искашъ ли такъва
рицаръ смелъ да видишъ ти ?

„Ето на — во мене взри се,
цалуни ме бързо ти :
азъ самичъкъ съмъ такъва
рицаръ на Духа Свети«. —

III

Тамъ задъ боровете тъмни
крий се месечко далечъ,
гасне нашта нощна лампа, —
ето я мъждее вечъ.

Но на моите звездици
не угасва ведрий зракъ ;
устни розови сияятъ —
и говори ми тя пакъ :

„Злите духове ни крадятъ
хлябътъ, салото нощя —

вечеръ въ раклата го туримъ,
а изчезва сутриньта.

„И сметаната обиратъ
отъ гърнето въ тъмний тремъ,
що остане — нашта котка
го изблизва пъкъ съвсемъ..

»Вещица е нашта котка ;
нощемъ буря щомъ завий,
тя въ гората горе бяга —
въ съсипните тамъ се крий

»Замъкъ тамъ билъ отколя,
чуденъ, блескавъ и голямъ,
сума рицари и дами
нощемъ танци вили тамъ.

„Зла го вещица проклела,
хе, кой знае кои дни,
и сега се бухли гнездятъ
въ грозните му съсипни.

„Помня, казваше ми леля,
че имало речъ таквазъ
казана въ нарочно място
и въ уреченъ нощенъ часъ :

„и възставалъ пакъ отново

замъкъ бляскавъ и голямъ,
рицари и дами шумно
почвали пакъ танецъ тамъ !

„Онзи, който тазъ речъ кажалъ,
всичко въ негова е властъ —
ще да славятъ младостъта му
звънъ литавренъ, тръбенъ гласъ“.

Тъй цѣвтъжтъ легенди чудни
на детинските уста,
а надъ тяхъ вълшебно греятъ
звездиците средъ нощъта.

Златни къдрици обвива
около ръце ми тя,
смей се и ги именува
и целува ги съ уста.

Всичко въ стаята е тихо ;
шкафътъ, старий армоаръ
ме приветливо изглеждатъ
като свой познайникъ старъ.

Стенния часовникъ цѣка ;
прозвучи съ неясенъ звънъ
лютната сама отъ себе . . .
И седѣ азъ като въ сѣнь.

Ето мястото нарочно,
ей уречения частъ, —
тайна речъ отъ мойте устни
да се рони сещамъ азъ . . .

Казахъ я! Нѣ, гледай, съмва,
ранна зазори зора
и събуждатъ се потоци
въ разведената гора.

Гноми съ песни и литаври
се тълпѣтъ по канари;
ранна пролетъ по полени
стели цветни се коври.

Нежни, дивни, благовонни,
пѣстри цветове цѣвтѣтъ,
бисерни сълзици страстни
по листцата имъ трептѣтъ

въ тайна нега — или рози
като факели пламтѣтъ,
въ небеса стѣбла кристални
росни лилии стрелѣтъ.

И звездици отъ небето,
взрели страстни си очи,
въ лилийните крехки чашки
леятъ влюбени лучи.

Та и ние съ тебе, дете,
сякашъ че сме други вечъ . . .
Гледай : факли, злато, свила
греятъ близо и далечъ.

Хижата се въ замкъ превърна,
въ него си принцеса ти !
Колко рицари и дами !
О, какъ всичко грей, блести !

Всичко мое — ти и замкътъ !
Пиръ венчаленъ давамъ азъ ;
славословятъ мойта младостъ
гръмъ литавренъ, тръбенъ гласъ.

НИКОЛАУСЪ ЛЕНАУ (НИМБШЪ ФОНЪ
ЩРЕЛЕНАУ) 1802—1850.

Ще повтѣря и тукъ казаното на друго място, че ако не беше Ленау някога, и Хуго фонъ Хофмансталъ сега, за австрийците, като лирически поети, никой нищо нямаше да знае. То сж леки хора, безъ своя културна физиономия и, макаръ въ живота имъ да не липсва поезия, на поезията имъ липсва всякакъвъ животъ. Австрийската лирическа поезия е книжно производство, или пѣкъ всекидневна индустрия, фалшива като всяка австрийска индустрия. Както за виенските жени, за австрийските поети трябва да се каже: нужна е чужда кръвъ — да ги направи хубави. И Ленау и Хофмансталъ потвърждаватъ това, първия съ славяно-маджарската си кръвъ, втория съ италияно-еврейската. Особенно на млади хора, както на мене едно време, Ленау ще се харесва съ неговата меланхолия и съ вълшебната музикалностъ на стихътъ, съ която е възсѣздалъ въ слово меланхолията си тоя веченъ безпокойникъ, роденъ въ унгарската меланхолна Пуста.

Неговите пейзажи сж едни отъ най-дивните въ немската лирика, и темперамента на Ленау е добилъ, може би, най-добъръ изразъ въ тяхъ. Не една отъ неговите песни сж перли. И не само по външенъ видъ, по дивната форма на златната рамка, въ която имъ е намерилъ място майстора. Рожба на болка, перлата има винаги изгледъ на мъртво око. Тя отражава боите и движенията на външния святъ, но съ някакво беззаветно безмълвие и меланхолия. Рожби на болка, никой не може заподозре песните на Ленау въ неискреностъ, въ това, въ което винаги е подозрителна меланхолията, особено у младите хора, у ония, които сж влюбени и любовта капризничи съ тяхъ, съ бледността на лицето имъ и съ израза на погледа имъ, когато тия очи дори не сж хубави. Въ онова време когато Ленау е живялъ, меланхолията е била и мода. Но самия неговъ животъ, тъй поетиченъ и огрянъ, предъ залязване, отъ любовта на неговата избранница, София Лйовенталъ, хвърля още една поетическа сянка надъ неговите тъжни перли. Меланхолията отвожда поета най-сетне въ лудницата, дето неговите приятели често сж го посещавали, во всякой случай по-често отъ колкото минутите на просветление и съзнаване своята съдба. Меланхолията въ живота на Ленау е също

една отъ неговите песни. И който знае нея, ще обикне и обича за винаги и другите песни на тоя злочестникъ. Тя ги разхубавява и кара насъ, огрените отъ радостъта на живота, да чувствуваме и проникваме въ тяхната особенна прелестъ.

МОЛБА

Спри надъ мене тъменъ погледъ
въ всичката си дивна мощъ,
ти таинственна и кротка
и вълшебна тиха нощъ.

Пребули и скрий предъ мене
тоя святъ во своята тма,
остани да бдишъ и владашъ
надъ живота ми сама.

СВЪРШЕНО

Надъ всяка радостъ ази видяхъ
зловещи да се виятъ врани;
това що любяхъ и желаяхъ,
то червеите въ гроба храни.

Смъртта и мойто сетнѣо щастѣе
въ безжалостнѣи си гнявъ отвлече,
сърцето ми не дава отзивъ
въ природата на нищо вече.

Изъ тъмните вълни не искамъ
да гребя вече светла пѣна —
че нѣто блянъ, дори ни сѣнка
отъ блянъ въ душа ми не остана.

НА СМЪРТЬТА

Сърцето ми когато се смрази
и пламъка на мойте смели песни,
и огъня на любовта изчезне —
о смъртъ, тогава ти ме порази.

Не се бави, недей ти на света
пѣвеца твой оставя на несгода
и не тори полето на живота
на чувствата му съ пепельта.

ЕСЕНЬ

Дойде есень, листи брули хала,
пей гората песень за раздяла;
а пъкъ азъ ни пролетъта, ни май
не видяхъ, далечъ отъ роднѣи край.

Небесата ясни и спокойни,
вечъ изчезна блясъка имъ знойни;
не цвѣтяха морските вълни,
глухо тѣтнятъ вихри въ далнини.

Въ „скръбъ на младость, младость азъ не зная
и не сетихъ пролетна омая —
за раздяла шепне есенъта
и сърце мечтае за смъртъта.

МЕСЕЧИНА

Край реката ази бродя
въ блянъ унесенъ, самъ;
какъ би заедно шумътъ ѝ
слушали ний тамъ!

Гледали би ясный месецъ
двама ний тогазъ,
въ далнините какъ възлиза
въ тихий нощенъ часъ.

Надъ реката мостъ премята
той отъ брягъ на брягъ,
чакъ отсреща до гората
глуха въ нощний мракъ. —

Тамъ, вълните осветлени
дето се стружатъ;
азъ ги гледамъ какъ надолу
бързатъ въ своя пътъ.

По-нататкъ тъменъ мракъ е,
и до моя слухъ
смѣтно въ тъмнини долита
само ромонъ глухъ. —

Откогато ме остави,
нежна дружке ти,
месеца ми грей утеха
въ тъмните нощи.

Колчемъ се за тебе вгледамъ
въ тъмни нощи самъ,
струва ми се, че живота
застоянъ е тамъ.

А вълните му кога се
въ погледа ти осветлятъ —
азъ ги виждамъ, ахъ, какъ бързо
чезнатъ въ своя пътъ.

ТЕЖКА НОЩЬ

Задъ тъмни облаци небето
каточе се задъ трауръ крий;
самички въ тъмната градина
разхождахме се двама ний.

Нощъта бе глуха, като някой
безъ отзивъ на злочестникъ зовъ,
създадена за сълзи само,
тъй както нашата любовъ.

И при последната раздяла,
когато сбогомъ си земахъ,
смъртъ и за двама ни тогава
въ сърце си ази пожелахъ.

ТРИМА ЦИГАНИ

Пусто поле, презъ полето полека
моята бричка се влачи едвамъ,
на средъ полето върба — и троица
цигани видяхъ излегнати тамъ.

Къдра глава бе отпусналъ едина,
сграбчилъ цигулка въ извита ръка,
буйна и весела песень подкаралъ,
и като вихъръ премята лъка.

Другия къса лулица засмукалъ,
гледа изъ нея какъ пушекъ се вий,
сякаше всичко световно блаженство
заради него се въ пушека крий.

Третий цимбалъ окачилъ на върбата,
спи тамъ извърналъ нагоре лице,
вятъра глухо струните подрънва,
блянъ му вълшебенъ витай надъ сърце.

Нищо и никакви, дрипави, голи,
тамъ изъ-подъ дрипи месата лъщятъ,
хичъ и не искатъ да знаятъ — съ усмивка
гледатъ презрително те на светътъ.

Те ме научиха тройна наука, —
тоя безсмисленъ животъ на света
какъ се просвирва, пропушва, проспива,
гордо, съ презрителенъ смяхъ на уста.

Тримата цигани . . . татъкъ далеко
моята бричка въ полето изви:
дълго се ази извъръщахъ и взирахъ
въ техните рошави, мурги глави.

ТЕОДОРЪ ЩОРМЪ 1817—1888

Щормъ може да накара човека да обикне немския езикъ. Тия дивни новели, на чело съ Именското езеро, освежаватъ, връщатъ пакъ радостта на човека да чете, следъ като щастливо е прекаралъ опасността да »поидиотей« отъ прозата на немските класици, отъ прочути работи като Золъ ундъ хабенъ и отъ още по-прочутия Зеленъ Хайнрихъ, романи, които показватъ че техните автори трябва цялъ животъ да сж пили само водата на Францъ Йосифа. Паулъ Хайзе, неизвестенъ като поетъ, и известенъ повече отъ колкото трябва, като хубавъ прозаикъ е дете предъ майсторъ Щорма. Щормъ има нещо Тургеневско въ своя талантъ, нещо, което увлича, милва, загатва и униса, — къде? Въ една превъзходна душа, въ нещо обичано някога, което не е забравено и никога няма да се забрави, което е давало някога съдържание на нашия животъ и още повече на нашите блянове за обичъ и животъ. Тъгата за това изтръгва въздишка и споменътъ не ни гнети въ настоящето, освенъ може би за минута. Всичко що има въ прозата

на Щорма, има го и въ пѣсните му, които, подиръ пѣсните на Гете и Хайне, сж третя станция въ пътя на развитието на немската пѣсень. Той за нищо не пей ясно въ пѣсните си. Той само загатва, но тѣй майсторски намясто и силно, та въ тѣмнината, въ която той ни държи, неговите загатки сж като светкавици на облачното небо които ни сепватъ и възхищаватъ. Той е много нещо училъ и отъ Гете и Хайне, но нищо не е заелъ отъ охолната простота на първия, и отъ често несимпатичната капризность и своеобразие на втория. На неговата палитра няма много бои, и той обича повече да рисува съ мoливъ, безъ подробности или пѣкъ само подробности, понякога, въ които общото много повече се чувствува и вижда, отколкото да би било ясно нарисувано. И въ това той е учителъ на младите, на ония, които понесоха немската пѣсень по-нататѣкъ въ пътя на нейното развитие: на Лиленкрона и Густавъ Фалке. Само тъгата на своя майсторъ не сж възприели неговите жизнерадостни ученици, оная нежна, симпатична тъга, която засеня негова хубавъ младъ образъ и която — отсетне, на старини — трагизѣма на живота тѣй е облагородилъ. Тѣмното северно море и Хузумъ, неговото родно градче, со своите мъгли и бури, които поета най-вече рисува и възпява,

превръщатъ бавно но сигурно неговата тъга въ
скръбъ и чемеръ, и ни правятъ още по-симпати-
ченъ негова поетически образъ.

ЛИСТЕЦЪ

Откъснахъ си единъ листецъ зеленъ
и го земахъ на дълга пътя съ менъ,
другарь да бѣде мой, —
донякога да ми напомня той
на тазъ гора зелените листа,
на славеите дивни песенъта.

КНИГА НА ЖИВОТА

Неизповедните си тайни
предъ насъ живота да открий
не чакаме; на тая книга
превърнахме листата ний.

Прелистяхме я безпокойно,
защо ли, никой и не знай, —
додето видяхме на сетний
листъ думата ужасна: край.

ЖЕНСКА РЪКА

Знамъ никога че звукъ на жалба
уста ти няма да разтвори;
но туй, що устни премълчаватъ,
ръката бледна ми говори.

На нея преживяна мъка
е своя образъ начертала, —
че тя презъ цяла нощъ безсънна
на болно е сърце лежала.

К Р И Т И К А

Май недей имъ твърде вярва
ти на думите несвесни,
че поетите сж много
писали любовни песни.

Де ги тези много песни ?
де ги, моя дружке скъпа ?
Ако искашъ брой съ години —
няма нито една шъпа.

Песни за любовь се пеятъ
всеки день, все нови, пресни . .
Влюбени сърца отсъждатъ :
то не сж любовни песни.

ОКТОМВРИЙСКА ПЕСЕНЬ

Мъгла се вие, листи падатъ ;
другарю, чашата пълни, —
та съ весело сърце да срещнемъ
ний тези неприветни дни.

И нека вихри да вилнеятъ,
що могатъ стори на света ?
Не загрозяватъ земни бури
все вечната му красота.

И скръбъ сърцето ни да свива,
пакъ нека чашите звънтятъ !
Не е сърце сърцето, скърби
което ще да надделятъ.

Мъгла се вие, листи падатъ ;
другарю, чашата пълни, —
та съ весело сърце да срещнемъ
ний тези неприветни дни.

МЛАДА ЛЮБОВЬ

Очите ѝ — небесна синина,
косата — черна нощна тъмнина,
усмивка дивна : своенравна фея —
на тоя святъ азъ всичко съмъ за нея.

Седи предъ менъ, но мирно се не трай.
И съ пръсти си по масата играй,
Но недоволна ей ръка протегна,
дойде задъ менъ, на стола се облегна.

„Обичамъ те“ — Ахъ, касаветъ голямъ!
„Обичамъ те“ — Това го вече знамъ!
За друго нещо ново ми разправяй.
Не тезъ и все тезъ; иначе — прощавай.

„Тогава чуй! Сънувахъ“ — Кой те знай,
измисляшъ! „Не; изслушай ме до край —
и видяхъ тебъ богато пременена,
съ мъжъ подъ ръка, сияяща, блаженна“.

И тоя мъжъ... „— Той беше?“ — „Не бяхъ азъ!“
— Ти лъжешъ! — „Чуй ме, дете, па тогазъ —
азъ отстрана бяхъ; въ улица съседна
завихте вий — и ти ме не погледна“.

— Стой, майци да обадя — рипна тя;
но азъ я спряхъ при самите врата,
и за грехътъ, изказанъ че ще бъда —
безброй цалувки бяха ѝ присъда.

КОНРАДЪ ФЕРДИНАНДЪ МАЙЕРЪ

1825—1898

Майеръ е една художествена натура, унесена въ своите творчески блянове, и какво става наоколо му малко ще да знае. На младини той чете и се интересува само отъ историята, превожда истории, възпитава въображението си само на исторически събития. Но колкото да сж интересни историческите събития, особено отъ времето на ренесанса — особено италианския ренесансъ — който най-много гъдели младия човекъ, въ събитията той следи лицата, хората, които създаватъ събитията, и тяхната психология. На историята Майеръ гледа като поетъ, и между хиледите Майери въ Немско той е едникия, когото тя е избрала като свой поетъ. Колкото да се ще на модерните историци иначе да е — историята сама не обръща внимание на дреболиите, на ония неща, които се лепятъ по дългия ѝ свилень шлейфъ, като репей по опашката на овчарско псе. Тя не ги чисти дори, свикнала съ тяхъ, и само ония исто-

рици и поети, които вдребняватъ живота и великото въ него, боравятъ съ това. Такива неща господаря предоставя на слугите. Такива работи Майеръ ги оставя на романисти като Фрайтагъ, Данъ и други, на които таланта е само трудолюбие, комбинация на външности, професорска добросъвестност, добросъвестност на мравка да носи и все да носи — онова, което ней е потребно, а не влиза въ работа на хората. — Ренесанса, пъстрия и своеобразенъ външно и вътрешно, е времето, къмъ което сж обърнати погледите на Майера: времето на мощните натури и силни страсти. И въ това той е тъй близъкъ на съвременните немски писатели, стоящи подъ прекото влияние на Ницше. Но колкото и да е близъкъ, отъ тая страна — у него няма и следа отъ преднамеренно фанфаронство, ни нехайство къмъ външната форма, а вътрешно нему е чужда оная изкълченост на психологията на лицата, което нещо е тъй типично у модерните писатели.

Особеностите на Майеровата проза сж присъщи и на поезията му, на ония дивни песни и баллади, въ които всякой образъ е изрязанъ като съ длето, всяка дума внимателно претеглена на везните на художествения тактъ. Той е великомъченикъ на поетическата работа и преработка. И негова под-

вигъ въ това е увенчанъ съ рядъкъ успехъ. И при такава работа, стихътъ му си остава все пакъ простъ, спечелва по-голяма сбитостъ, лишни думи не бодятъ очите и не дразнятъ вниманието на читателя, и за тия преимущества на негова стилъ, него често прекоросватъ — Тацитъ на немския стихъ. Майеръ е единъ отъ учителите на немските поети. Неговите баллади сж едни отъ най-хубавите въ немската поезия, най-богата съ такъвъ родъ творения, и съ тяхъ, по Гетевъ примѣръ, той учи че изворъ на балладата не трябва да е само играта на чувства и на строения, но и сериозната мисълъ.

И Г Р А

Ти спомняшъ ли си нашата игра,
тамъ край онази борова гора,
по стръмний склонъ, когато уморенъ
отхождаше на горе ясный день? —
Подиръ полека гаснящия му следъ,
ний скачахме по стръмните скали
на горе тамъ, напредъ, и все напредъ;
въ долината се спущаха мъгли.

До днеска, друже, същата игра
играемъ ний — до старческа пора;

отхожда ли си слънчевия светъ,
затичани по неговия следъ,
прескачаме каквото е предъ насъ
и драго ни е, весели сме ний —
докле настане съдбоносний часъ
и слънцето се и за нази скрий.

ПЕСЕНЬТА НА МОРЕТО

Облачета, рожби мили, васъ ви тегли
на чужбина. Сбогомъ. До вижданье. Негли
тамъ ви чака радостъ во борби нечути,
доста сте лежали на майчини скути!

Визи ви отдавна при мене додея:
земята ви мами — идете при нея!
Фарътъ надъ скалите пътя ви огрява . . .
Добъръ часъ! Живота се въ борби познава.

Плавайте по воля въ небесата сини!
Спирайте на отдихъ само по вършини!
Сбирайте се въ бури, бляскайте, разете —
младостъ, млади сили въ битви не жалете.

Изморени, въ дъждъ се най-подиръ излейте,
кладенци пълнете, извори налейте
и въ реки бучете презъ гори, полени —
Мили рожби, пакъ се върнете при мене.

ВЪ СИСТИНСКИЯ ХРАМЪ

Подъ сводовете тъмни посреда систинский храмъ
седеше начумеренъ той съ библия въ ръката,
наяве въ сънъ унесенъ, великий майсторъ самъ,
на факела огрянъ отъ светлината.

Високо той говори въ глъхналата нощъ,
каточели предъ него некой духъ изправенъ.
И думите му горди звучатъ съ надвластна мощъ,
ту тихо той зашепне отново съ гласъ сподавенъ:

„Постигнахъ те и схванахъ, о вечний Ехова,
и твоя ликъ изнесохъ предъ погледи световни!
Азъ плътъ ти дадохъ, както библейските слова,
и тази плътъ загърнахъ во бляскавъ плащъ
върховни.

Летишъ буреподобенъ въ небесни висоти —
предъ тебъ, въ тебъ заробени, миръ подиръ миръ
вѣстава
и както те създадохъ, ще бъдешъ вечно ти
отъ твоето създаване възславянъ съ вечна слава.

Тѣй ази те създадохъ, тѣй както пожелахъ!
Творецъ за да не бѣда азъ най-великъ — негоденъ
рабъ на световни страсти, отъ гряхъ роденъ за
гряхъ —
по своя ликъ създай ме пакъ ти чистъ и свободенъ.

Ти първочеловека отъ глина сътвори,
и слабъ бе той, отъ тебе не обгоренъ со пламъкъ...
Ваятелю всевишни, нà млатътъ и удри —
азъ няма да се пръсна, удри! Азъ твърдъ съмъ
камъкъ".

Р У И Н А

Минахъ ази тихата долина
привечеръ, при старата руина
се отбихъ, тамъ горе отъ баира
що се мрачно въ долината вира.

Неприветно зидове тъмнеятъ ;
по стените влажни дупки зеятъ
и се взиратъ въ менъ зловещи нямо.
Надписи се виждатъ тукъ и тамо.

Много сж при старата руина
идвали. Но тяхната съдбина
знай ли някой? Кой отъ де вървяли —
по стените надписи дълбали!

Тукъ единъ е писалъ: „Въ тая строга
пустошь виждамъ азъ гневътъ на Бога“.
„Гаудиамусъ“ други на стената
драскалъ тамъ — и чаша посредата.

По-отвѣдъ сърце съ стрела пробито —
„Хедвигъ!“ име писано извито.
А до него някой шегобия
по латински цапналъ мърсотия.

Вънъ на двора весела дружина
юноши се сбира, — ей отмина
и потъна татъкъ изъ гората,
само песень чуй се въ далнината.

НЮПОРТСКА РОЗА

Яхащи рицари съ китки окичени.
Съ къдри развени, единъ тямъ на чело —
туй тържествуваща пролетъ не е ли?
Младия Карлъ е, английски наследникъ.
А онова що къмъ тяхъ приближава,
въ майския въздухъ, това сж нюпортски
стрехи високи — ей градските порти,
а върху градските порти гербъ: — роза.
Улици шумни, развее ни флагове
и съ тържествуваща младостъ съгряно
тупа сърцето на младия Стюартъ . . .
На площадъта, подъ липите цѣвнали
идатъ на среща му рой посрещачи —
млада девойка изстъпва на чело,
принцу поднасяйки роза отъ Нюпортъ:
»Роза нюпортска поднасямъ ти ази —

нека Всевишний отъ зло да те пази“.

При-зори шепняхъ тихо липите
зарадъ нюпортската роза увяхнала.

Яхащи рицари, снежна вихрушка,
мраченъ, разрошенъ единъ тямъ на чело —
дали е туй неприветната зима?
Карлъ е, беглецътъ, на Англия царя;
откакъ народа си съ кърви опръска,
той покрай зинала пропасть лети . . .
А онова що къмъ тяхъ приближава
въ бялъ снягъ покрито, това сж на Нюпортъ
гордите стрехи — ей градските порти,
и върху градските порти гербъ: — роза.
Никъде радостъ и никъде флагове.
Пискатъ стрели и трещѣтъ боздугани,
и като свито въ железна десница
стене сърцето на мрачния Стюартъ . . .
На площадъта подъ липите измръзнали
проси детенце со погледъ увяхналъ,
царю подава изсъхнала роза:
»Роза нюпортска поднасямъ ти ази —
нека Всевишний отъ зло да те пази“.
Карлъ на детето въ лицето се вира,
сякаше призракъ изпито, а въ него
съ ужасъ той виде самъ своя си образъ.

При-зори шепняхъ тихо липите
зарадъ английския царь обезглавенъ.

ГОЛТАЦИ

Веронските голтаци принцъ Бертаритъ гощава;
бялъ хлябъ и ройно вино самичкъ имъ раздава.
Поканена на гости е сетня сиротиня,
на пътя що подлага ръка за милостиня.

Кой дето, както сварилъ, во царствената зала
седѣтъ те на столове, на мряморни седала.
Лъщѣтъ имъ се месата подъ дрипите раздрани;
на всякого отпреде ястѣя сѣ най-отбрани.

Тукъ ожаднялъ слепеца къмъ чашата посяга;
на просяка безръкий таме дете помага;
тукъ мургавъ женски образъ подъ къдрици на
и тамо рошавъ старецъ съ брадата на Мойсея.^{фея,}

Наситиха се всички. Ей екнаха цимбали,
цигулка, гайда, харфа изъ царствените зали.
И принца юношъ, въ общия шумъ и викъ унесенъ,
наздравна пълна чаша дигна съ наздравна песень:

„Съ венецъ отъ росни рози чело ще обвенчая, —
корона ази нямамъ, че вуйчо ми отне я.
Роденъ съмъ пръвъ, но искамъ со васъ като по-
азъ веселъ да живея, другари мои бедни.“^{следни}

Во залата се втурна Грумело смъртно бледенъ :
„Спасявай се . . . на двора подслушахъ, несъгледанъ . . .“
убийци тукъ изпраща вуйка ти, мене тръпки
побиватъ . . . на мантило!“ Отвѣнъ се счупватъ
стъпки.

„На шапка, нахлупи я! Тѣй, свий надъ вежди
краятъ.
Дръжъ тазъ тояга! Бързай! Те нема да познаятъ.“
убийците се втурватъ, — а той край тяхъ излезна.
„Стой! Кой си, покажи се!“ Ханджаръ подигнатъ
блесна.

— По дяволите, просякъ! Орѣфано мантило,
Пробита шапка — знамъ ги, това е то Гру-
мело!“ . . .

Те дирятъ Бертарита, а той край тяхъ се мерна
и въ мрачината нощна избегна смъртъ неверна.

Подиръ години той се мъжъ, со бойци другари,
завърна. За вуйка му отплатенъ часъ удари.
На щурмъ превзе Верона, средъ пламъци и кърви,
голтаците му бяха тазъ вечеръ гости първи.

ФРИДРИХЪ БОДЕНЩЕДТЪ

1819—1892

Боденщедтъ е билъ едно време нещо, отъ което времето нищо не е оставило. Като преводачъ на Хафиса, той и сега има цена. Той е добъръ майсторъ на формата, превелъ е нещо и отъ Шекспира, и отъ Лермонтова, и още отъ някого, но забравихъ вече и азъ отъ кого беше. Той е билъ възпитателъ на някакъвъ, чини ми се руски, князъ, скиталъ се е по Персия, живялъ е въ Тифлисъ и Кавказъ, дето, казва, се запозналъ и съ Лермонтова. То може да бѣде вярно, но невярно е всичко що пише за великия руски поетъ, а просто кощунство е съ неговата паметъ дето превожда някакви сиромашки свои стихове и ги дава за Лермонтови. Той е авторъ на знаменити някога стихове Песните на Мирза Шаффи — едни доста обикновени подражания на Гетева Възточно-западенъ диванъ, самъ той, подражание на възточни песни, опити на великия старецъ да си зобне отъ гроздътъ на младостта, когото той обаче само е иззобалъ, съ голямъ апетитъ, още на времето. Възточни песни

може да пей само човекъ съ възточна душа, първобитна, непосредственна, душа, която преко и наивно възприема света и живота, не мисли, а фантазира, — и така седи си на килима по турски, пуши си, пийва си, цалува си, не отрицава нищо, смиръ чини — кефъ си прави, и благодари Аллаха, че му е далъ способности и възможность да се наслаждава отъ всичко що е за наслаждение. Въ песните на възточните певци има само вино, рози, Айше или Фатме, бюлбюлъ, и някаква тъжна резигнация — не мисълъ, пази Боже! — че всичко туй е отъ день — до пладня . . . Мислете му вие какво следва по-нататъкъ! Нищо отъ това няма дори у Гете, та камо ли у сиромаша Боденщедта, у единъ най-обикновенъ немски филистъръ, който гледа презъ очила на света и комуто мустаките миришатъ на лагеръ-биръ. Някогашната популярность на песните отъ Мирза Шаффи може да се обясни само съ това, че тия анекдоти, песни и изречения сж отговаряли на потребността на немския четящъ святъ: да преживее още единъ пътъ своята овехтяла филистерщина, да ѝ се наслади още веднажъ, като я види облечена, малко много, въ пъстро ориенталско облекло, съ фесче на главата, и да си въобрази, че неговите Гретхенъ, Редхенъ и Кетхенъ могатъ да се гаятъ съ имената на Зюлейка или Фатме.

Со знанията си Боденщедтъ спечели професура, съ песните си слава и доста пари — че тия песни сж издавани стотина и двесте пъти! — и оная особенна гордостъ, която иматъ само немските поети и която, следъ като умржтъ, оставятъ наследство на братовчедките си. И братовчедките на некогашния поетъ, заедно со своите безчисленни приятелки — все стари моми — поддържатъ още славата на поета и четжтъ още песните на майненъ кузенъ, *seligen Andenkens* професоръ докторъ Фридрихъ фонъ Боденщедтъ!

В Ъ Р Т Е Ж Ъ

Наоколо се мирове въртжтъ,
отъ памти-века все по същия пътъ;

и человекъ въ светътъ залутанъ ходи,
а вечний пътъ все къмъ смъртъта го води;

разцѣфва се за мигъ раскошний цвѣтъ
и вѣхне — както ѱ вяхналъ и напредъ;

меняватъ се световните недуги,
единий звяръ поглъща се отъ други;

животъ и смъртъ — цельта имъ е една,
единъ отъ други черпятъ си храна;

едно умира — друго пъкъ се вѣди,
що е било — отново пакъ ще бѣде: —

обезумялъ би въ тозъ въртежъ света,
да му не дава смисълъ любовта!

З Ю Л Е Й К А

Махни си яшмака! Недей се закрива!
Нима хубостта си трендафила скрива!
Дарена си съ хубостъ катъ него и ти,
о, и да пленявашъ, да будишъ мечти —
създалъ те е Богъ да сияешъ честита,
а не подъ яшмакъ да увехнешъ закрита!

Махни си яшмака! Свободно яви се,
отъ твоята хубостъ светътъ да се слиса!
И ясный ти погледъ да грее единъ . . .
На твоите устни вълшебний рубинъ,
о, нека яшмака тяхъ вече не крие,
и тъмната нощъ да ги само обвие!

Махни си яшмака! Въ захласъ ще остана
во Стамбулъ, въ самия харемъ на Султана!
И де, и кога, та и кой падишахъ
предъ хубостъ такава не падналъ би въ прахъ...
Въ светътъ хубостта се открита явява —
човеку за рздостъ и себе за слава.

Ш А Х Ъ Т Ъ

На почитъ бяхъ азъ у самия шахъ . . .
Оплака ми се той отъ своите хора —
че нямало нито единъ при двора —
да му изкаже правдата безъ страхъ . . .
Че туй бе тый, самичъкъ забелязахъ!
Но щомъ му ази правдата исказахъ —
прогони ме завчасъ самия шахъ.

* * *

Има много, като моя шахъ,
князе за правда да ламтѣтъ; —
малко сж съ добъръ стомахъ
да я преваѣтъ.

ВЕЛИКОМУ ВЕЗИРЮ

Великий везиру! Не гледай тый гордо!
Не ти, а властта ти една дава страхъ —
но тия що явно ти почитъ въздаватъ
потайно отзадъ те подигатъ на смяхъ.

Великий везиру! не гледай тый гордо!
Ти, съ ордени златни макаръ окиченъ,
отъ калпаво, гнило дърво си издяланъ
и само отгоре си съ якъ позлатенъ.

Където султанътъ се мръдне, следъ него
ти важно престъпашъ и съ гордо чело —
тѣй нулите следватъ подиръ единица,
за да образуватъ голямо число.

Великий Везирю ! Не гледай тѣй гордо !
Макаръ че отгоре си съ лакъ позлатенъ :
дървото дърво е — и съ златния блясъкъ
е само срамътъ ти единъ осветленъ.

Т И М У Р Ъ

„Онзи който дири слава
въ разоренья, съсипии,
Божий гнявъ ще го постигне
и човешки проклетии !“

Тимуръ грозний тая песень
чу веднажка изненаданъ,
и, со кипналъ гнявъ въ душата,
викна Тимуръ кръвожаденъ :

„Доведете тукъ певецътъ !“
И певецътъ вмигъ бе хванатъ . . .
„Чухъ азъ твойта песень, клетникъ,
ти не кайшъ ли се предъ ханътъ ?“

— Да се кая ? За какво ли ? —
Мойта песень гласъ е божий. —

»Но животъ ти въ моя власть е!«
— Салъ това ли? Него може

и пустинний дивий тигъръ
да извърши преспокойно! —
Не домогва ли се Тимуръ
зарадъ слава по-достойна?« —

И смутенъ тогава Тимуръ
своя пръстенъ му подаде:
»На, вземи! Отъ тукъ се махвай,
ядъ доръ пакъ ме не обвлада!«

И отъ него часъ остана
Тамуръ чакъ до смъртъ навъсенъ,
и въ ушите му ечеше
все онази съща песень:

»Онзи който дири слава
въ разоренья, съсипии,
Божий гнявъ ще го постигне,
и човешки проклетии!«

—

П Ъ Т Ъ

Пътъ до път! По тяхъ вървяхтъ
съ потъ и мъка на челото . . .
Най е мъченъ стръмний пътъ
отъ сърцето до перото.

—

А

МАРТИНЪ ГРАЙФЪ (ФРИДРИХЪ
ХЕРМАНЪ ФРАЙ) 1839

Грайфъ не е писалъ само песни, но знайни сж песните му само. Поне няколко отъ тяхъ поне ония, които ги има по антологиите. Той е ималъ особенната непредпазливостъ, тъй свойственна на лирическите поети, да пише повече отъ колкото таланта имъ позволява и хората чакатъ отъ тяхъ: 5—600, а може би и 2000 песни — не съмъ ги броилъ, но во всякой случай десетина-двайсетъ пъти повече отъ колкото трябва. Представете си — единъ голямъ томъ и все картини отъ природата: какъ вали дъждъ, отъ де вятъра вее, защо мълчи скалата, де пее петела, какъ съмва и мръква, какъ си бълбли еди кое поточе, кравата защо мучи, за къде сж се помъкнали облаците, кой минава по улицата, и пакъ — все то и все то, на страница 10, 20, 51, 111, 211... И всичко това по единъ и същъ начинъ, на единъ манеръ; анемично се съобщава факта, и читателя каквото ще таквозъ да прави съ него. Задъ думата няма нюансъ, задъ стихътъ

— перспектива, задъ песенъта — чувство. Такива песни-скелети се харесватъ особено на спиритисти, като на Карлъ дю Преля, напримеръ, за които скелета е нещо твърде многозначително и които — по теория! — не намиратъ нуженъ здравия, кървавия бюфтекъ. Ако Грайфъ имаше чувство за думата, за онова, което се облачи подиръ думата, като прахъ подиръ конника, като парфюмъ подиръ оная която ни милва погледа, — той навярно нямаше да избере Мартинъ, за севдонимъ на хубавото си име Фридрихъ! Псевдонима е най-често вярна везна за съдържанието на онова, което се тегли на нея... Но формата на Мартиновите песни е винаги, почти винаги хубаво издържана. Тия песни приличатъ на деца отъ някой католишки приютъ — подхвърлените деца, които не знаятъ баща ни майка, простички, скромни, чинни, съ плахъ погледъ. И все ти се чини, като ги гледашъ да минаватъ край тебъ, че те се обръщатъ, като да те запитатъ: да не би ти да си... Не! Не! Ни ти ни азъ, — тяхните неволни бащи и майки сж немските поети, като почнешъ отъ Валтеръ фонъ деръ Фогелвайде, та до Хайне, та чакъ и до сиромаша Емануилъ Гайбелъ. Странна прилика, споменъ и напомняне! Грайфъ е наследилъ емфяната табакера на Уланда, а съ нея и балладопроизводната му хрема. Да

беше той написалъ сто песни, щеше да ми е по-лесно да изберъ поне десетъ превъзходни отъ тяхъ; отъ хилядата можахъ само три да отберъ, и то третото не излезе нищо на български, та не го печатамъ тукъ. Може би, някога ще го печатамъ на първата страница на някое провинциално списание; въ него се разправя за пролетъта и любовните песни на вработата.

НА НОЩЬТА

Ела, о нощъ, побързай ти
тамъ отъ небесни висоти —
съ звезди ли ясни сдругарена,
и съ облаци ли тъменъ рой,
ела, — донесъ на уморена
душа отмора и покой.

САМОТЕНЪ ОБЛАКЪ

Слънце задъ гори захожда,
отъ день зноенъ уморено,
кива му и бърза татъкъ
облаче усамотено.

Отлъчено отъ другари,
то на синкавата бездна
висна, — слънце щомъ залезе
въ тоя мигъ и то изчезна.

ДЕТЛЕВЪ ФРАЙХЕРЪ ФОНЪ
ЛИЛИЕНКРОНЪ 1844—1910

Азъ го слушахъ веднажъ да чете своите песни, просто, безъ декламация, безъ манерностъ. — И тогава чакъ, за пръвъ пътъ, сетихъ колко естественностъ има въ тяхъ, какъ хубави и прости сж те, тъй изкуственните на гледъ песни на Лилиенкрона! За такова наивно-импресионистично изкуство по-добри форми едвали сж мислими. Лилиенкронъ е билъ едно време кавалерийски офицеръ, и храбъръ офицеръ, билъ се е съ французите, но по-напредъ е билъ австрийците, за което, както историята свидетелствува, не трябва особена храбростъ. Въ песните му се чувствува офицера: спретнати сж, безукоризнени външно, и съ вътрешно достоинство. И още отъ далечъ се чуватъ шпорите на изящните му чизми. И презъ златния звънъ на тия шпори звънти златно сърце: сърцето на единъ жизнерадостенъ човекъ, който знае цената на всяко прясно цвете, и ако сягва да го откъсне, къса го не само за свое — а и за негово щастие.

Поетическите си екскурзии той не прави мудро, пешкомъ — винаги е на конь, усмихнатъ, веселъ. Старите немци май се мръщатъ на неговата жизнерадостъ, може би, защото тя е само чувство, здраво, бодро, *Weltgefühl* а не *Weltanschauung*, и философията на тая жизнерадостъ не е въ спазмите на мозъка, и въ трепета на сърцето. Сърцето му е виновно за това, че той всичко обича, че нищо не отрицава. Би помислилъ човекъ, такова любвеобилно сърце не е за подъ офицерска форма, че офицерския занаятъ лесно вгрубява такива неща като сърце, или ги изтърква по кръстопътищата. За Лилиенкрона е било твърде опасно да не го постигне това. Защото той до четирийсетъ години е миткалъ изъ живота, и едвамъ следъ това, и то съвсемъ случайно, открива че е поетъ и почва да пише стихове . . . Почва тъй пряко, влиза въ поезията безъ да го чакатъ — като прусакъ во Франция, за да грабне лавра на победата. И което е рядко у прусака, влиза съ богато, свежо чувство и още по-богата фантазия. Два основни мотива има неговата поезия: обичта му къмъ природата и всекидневността. Въ природата той вижда само онова, което остро се хвърля въ очи, и може да се предаде въ слово най-бегло, най-съедри черти — чертите, които не носятъ и не искатъ нюансиране; а въ всекидневността — той се привързва о жизнерадостната обичъ

пряката, здравата, въ природата на която е да бъде само бегла и която няма нужда отъ нюанси и парфюми на салонната любовъ. И сериозните въпроси на живота зематъ понякога на шурмъ неговите песни, особено ония въпроси, за които формата на неговите песни превъзходно приляга: въ които се манифестиратъ волята и темперамента. Възгледи, убеждения — то не сж негова работа, работа на единъ офицеръ сж възвити мустачки и устни жадни за решение на други въпроси! Формата на неговите песни, както и у Хайне — очевидно неговъ учителъ во формата — е свободна, изискана и необуздана, прилична на декадентска, която убива съдържанието на немалко хубаво прочувствувани и намислени песни. Малко го е грижа Лилиенкрона! Неговото чувство на офицеръ, естествено, му диктува че много и много неща не сж друго нищо освенъ форма. Чувството на офицеръ — и на поетъ. Но това чувство за формата тъй обзема Лилиенкрона, че стилътъ у него скоро става манеръ а на старостъ нищо друго не остава. Манерността го довежда до екстравагантности, до търсене ефтени ефекти, до виртуозностите на някой вече старъ жонгльоръ. И колкото привличатъ младежките, толкова последните му неща оттласкватъ. А дивни сж, наистина дивни тия негови младежки химни на живота! Не може да се не гледа съ наслада какъ той марширува предъ

своята рота отиваща на стража, съ музиката напредъ; или какъ чака въ полето, по пътеката между нивите, кога ще се зададе и какъ ще се приближи до него оная, съ която цяло лято се е милвалъ; или какъ пътемъ се цопва въ колата на перачката и се почва гъделъ и смяхъ; или като съдия (Лилиенкронъ е бивалъ и съдия) присъствува при откачането някой обесенъ въ гората; или какъ вика та гърло му се дере: „Да живеи нашия царъ и императоръ“, или на ловъ какъ подстрелва някоя плаха птица, на ловъ и въ гората и по улиците въ града; или какъ съ резигнация следи отъ някой прозорецъ: тамъ дето по улиците се вълнуватъ тъмните вълни на човешкото море и люшка се, като лодка надъ тяхъ, погребалния ковчегъ — кой знай чий, може би и моя — и отива да потъне тамъ дето всичко потъва. Или на бойното поле какъ прязглава — и безъ глава! — летѣ, маха сабя, и средъ барутния димъ тъпче съ копитата на коня си всичко що е отпреде му, — и ето го, спрянъ, следъ глъхването на гръмътъ и ревътъ на боя, какъ бърши кървавата си сабя о гривата на своя потъналъ въ потъ и прахъ и опръсканъ въ кърви конъ, и съ злобенъ смяхъ се закая: „Ще ви дамъ азъ да разберете, какъ се нахълтва тъй въ моя роденъ край!“ — или ни рисува, току следъ боя или на другия день, какъ умира ранения и какво се мярка предъ очите му, какъ издига

и гърчи ръката си и вика: „Вода!“ Вика и гърчи се и стене, както тъй дивно изобразява това Верещагинъ на своите картини и Гаршинъ во своята поема въ проза „Читери дена на бойното поле“. Само че Лилиенкронъ не изобразява тия неща, като Верещагина и Гаршина, за да ни покаже ужасътъ въ тяхъ, да ни отврати отъ тяхъ, не като проповедникъ противъ войната, и да ни посочи озъбената и грозна смъртъ, а като агитаторъ на тая смъртъ, една форма на живота, една отъ най-ценните форми, тъй ненавистна на философствуващите, болните и страхопъзлювците. До тукъ Лилиенкронъ стои твърдо, съ двата си яки крака на земята, на реалността. Но той обича много и много често, да хвърка надъ това което е. Той си въобразява, напримеръ, че ходи на разходка во файтонъ съ четири коня — златоливреянь лакей отпредъ на капрата, до него някоя хубавица графиня, баронеса и отъ де да знамъ азъ още каква, замкове, дворци, трясъкъ, блясъкъ, богато легло съ балдахинъ — отметнатъ, разбира се, и тамъ подъ него, въ полудрямка, лежи и го чака . . . Сиромаша Лилиенкронъ, и той като наша милостъ обича поне да си помечтае за онова, което му се ще, особено когато во вехтата му кисия, останала отъ офицерско време още, наместо парици брънчатъ комари. Е, не е ли все едно! Той и въ

живота е храбъръ офицеръ, — и со всичката си сиромашия единъ прекрасенъ день се оженва! Вместо мечтаната графиня на свилено легло, при него се озовава една доста обикновена, но хубавка стопанка безъ, за жалостъ, да има какво да стопанисва у такъва единъ образцовъ стопанинъ. Помъкватъ се единъ по другъ дните на бедства и на работа за пари. Отъ гладна смъртъ и унизителенъ животъ — живота на най-добрия немски поетъ въ сегашно Немско! — го избави една обща подписка за помощи и една пенсия. Само две, три години можѣ Лилиенкронъ да вкуси отъ благодарността на другите за своя трудъ и талантъ Той умре миналата година, умре както живя — безъ да сети: пуква се нещо въ сърцето му старото, издържало толкова бури сърце, което може би ще издържеше още, да не бяха го уморили тия мизерии и грижи. Съвременната немска поезия осиротя, подиръ смъртъта на Лилиенкрона, както осиротя отъ бащинска грижа Вулфъ, неговото кѣдрокосо палаво момче. А спомена за Лилиенкрона ще преживей много години и дни. Професорите ще кажатъ за него, въ своите истории на немската поезия че той, подиръ Гете и Хайне, е третата стан—

ция въ пътя на развитието на немската лирика, третя или четвърта, ако се смята Мюрике или Щормъ, учителя на Лилиенкрона, още за станция и че той е баща на натуралистическия импресионизмъ и телеграмния лапидаренъ стилъ въ лириката. А любителя на поезията, за когото мнения на книжници са книга и нищо повече, няма ни да погледне дори всичко що е писалъ поета, ще земе само мъничката книжка »Избрани стихотворения«, избрани отъ самия поетъ, ще я чете и прочита, и ще бъде винаги на мнение че: нищо по-хубаво няма въ новата немска лирика отъ песните на тоя псалмопевецъ на живота на здравия, свежия, сочния животъ и радостта отъ него.

ТВЪРДЕ КЪСНО

И день и нощъ во паметъта ми
все твоя тъженъ гласъ трепти
и ми нашепва тежки думи:
не ме обичашъ вече ти!

Надвисва вечеръ надъ полята,
и сбогомъ взема си деньтъ,
рой врани татъкъ къмъ гората
за къмъ гнездата си летятъ.

Далечъ единъ отъ другъ, сърце ми,
о, тазъ раздяла какъ гнети —
гнетятъ го твойте тежки думи!
Не ме обичашъ вече ти!

ПРЕЗЪ ЦЯЛО ЛЯТО

Между буйнокласни ниви
тесний пътъ се вий; —
тамъ щастливо проживяхме
цяло лято ний.

Щомъ ме отдалечъ съгледа,
приведе глава,
пътемъ татъкъ листъ откъсне,
или стръкъ трева.

Гръдь накитила съ невинно
полско цветенце,
и свенливо шапка свежда
низко надъ лице.

И пристъпва изчервена
излекомъ насамъ — —
милите приструвки — тяхъ ги
азъ отдавна знамъ.

Погледъ на страна озърне —
да ни не съзрятъ . . .

И единъ до други тръгнемъ
ний по витий пътъ.

Между буйнокласни ниви
тесний пътъ се вий;
тамъ щастливо проживяхме
цяло лято ний.

ФЕНЕРЪТЪ

Зехъ си сбогомъ, а седялъ бихъ
дълго, дълго ощъ,
и когато вѣнъ излязохъ
беше тъмна нощъ.

Всичко е нощта завила
съ мантила си черъ . . .
— Хансъ, ступанина извика,
я донесъ фенеръ!

Хансъ, прегърбенъ ратай стари,
ясли, сечива,
святъ и сенки — тъне въ мрака
нашата мълва.

А до майчино си рамо
Трудхенъ смей се. Вижъ!
„Трудхенъ, няма ли до нейде
да ме придружишъ?

Бързо тя се връщна въ къщи,
мигъ се не минà,
ей я връща се съ наметнатъ
шалъ на рамена.

Дивно чедо, дивна хубостъ —
и не иска речъ . . .
Къщицата селска въ мрака
остана далечъ.

Ратая напредъ, следъ него
ний изъ мрака черъ —
и блещука ни по пътя
малкия фенеръ.

Во гората, дето пътя
тесенъ тамъ се вий,
мигомъ двама за ръцете
хванахме се ний, —

Хванахме се за ръцете,
а самички въ мракъ
устни съ устни се слепиха —
вече кой знай какъ.

Тишина, звезда не трепва
въ тъмни висоти,
салъ отпреде ни фенеря
мярка се, трепти.

Ей огрее дървесата,
ей изчезне пакъ ;
устни съ устни се намиратъ
па макаръ и въ мракъ.

Ето Хансъ за мигъ застана
край гората тамъ —
въ шубракътъ да се отдръпнемъ
сварихме едвамъ.

Мигъ — и ей че пакъ предъ него
бехме тя и азъ :
хвала старче, хвала старче,
ето ни и насъ !

Сбогомъ . . . И отъ вредъ нависна
скоро мрака черъ.
Блесна тамъ далечъ и скри се
малкия фенеръ.

СПОМЕНЪ

Трупъ до трупъ, и люти рани
зинали сж съ кървавъ зевъ,
а далечъ-далеко тътне
стръвния победенъ ревъ.

Нощъ. И ужаса разпери
тъмни си крила въ мрака.

Викъ: „Вода!“ И въ жадъ земята
рови сгърчена рѣка.

Утро. Гробове. Тамъ среждатъ
наедно и свой и врагъ,
татъкъ надъ поля се виятъ
гарвани съ злокобенъ гракъ.

ВЪ НИВАТА

Средъ нивата войника тамъ лежи,
на бащинъ край излязалъ за отбрана,
два дена той лежи забравенъ тамъ
со люта на гърдите рана.

Мори го жадъ, цялъ въ огънь той гори;
въ борба съ смъртъта главата си обърна.
А погледа му во последенъ блянъ
къмъ небесата бавно се обърна.

Надъ нивите люлей се златенъ класъ;
сърпъ звънна, звънна татъкъ и заглъхна.
Промцавай, свиденъ бащинъ край —
глава отпусна той и тамъ издъхна.

ОТЪ ДЕТИНСКО ВРЕМЕ

Преглеждахъ си днесъ старите писма,
и на рѣка ми падна изведнѣжъ

дно, — на него дата не личи :
Богъ знай когашно, отъ кои години,
неравни букви, едри, дребни, криви,
изцапано со капки отъ мастило :
„Мой драги Фрицъ, окапахъ листата,
и дървеса оголени стърчатъ ;
по двора вече не играемъ ний.
На Мурджа някой счупи предний кракъ,
а леля Ана все боли я зъбъ,
по ловъ отиде татко нейде вчера.
Не знамъ какво повече да ти пиша.
Азъ здравъ съмъ. Ти ? пиши ми какъ си ти.
Твой братовчедъ-приятелъ Сигизмундъ».

„Окапахъ листата ! „ — безутешни,
жестоки думи ! Какъ се впиха те
въ сърцето ми. Писмото сгънахъ азъ,
наметнахъ дреха, шапката нахлупихъ
и се заряхъ самотенъ изъ полето.

ВЪ БУРЯ

Отвѣнка бясно бурата вилнее
и облаците прѣска и ги вее,
катъ дрипите на пряпорецъ раздранъ —
и сенки рой се мятатъ като въ блянѣ.

Богъ знае де откъснато отъ нея,
въ пригрьдките ми бурята довея

самотно листче. — Мило, остани,
и на сърце ми ти си отдъхни!

ЗА СМЪРТЬТА НА ЕДИНЪ УМРЯЛЪ ВЪ МИЗЕРИЯ НЕМСКИ ПОЕТЪ

Днеска въ вестника прочетохъ,
че си ти нощесъ умрялъ,
че въ неволя си завършилъ
Своя скръбенъ земенъ дялъ.

Салъ жена ти тамъ била
предъ трупа ти на колени,
и безъ отзивъ глъхналъ тамъ
нейний плачъ усамотени.

Налъ сме хора, па и немци,
грижа кой ще му бере —
някой си поетъ умиралъ:
поврага му — нека мре.

Да, да беше някой мъжъ
сановитъ, държавникъ виденъ,
или някой гешефтаръ —
билъ би всякому той свиденъ.

Ами то — поетъ! Да беше
скърпилъ някой фарсъ поне,

би те имало на почитъ
тука всяко диване.

Туй е глупостъ, то се знай;
друже, съ умъ се гладенъ ходи, —
во живота глупостъта
дава най-добри доходи.

Истината ти стреми се
да сплътишъ со хубостъта,
и това ти бе задача
най-велика на света.

Но тълпата, брате мой,
отъ такива хасъ не струва:
който иска гладъ и студъ,
той за истина ратува.

Поздравъ на праха ти святи!
дивний сироманъ поетъ,
хиледи драскачи други
сж предъ тебе торъ и сметъ.

Гнявъ противу родний край
твоя сънь да не смущава —
твойта слава въ родний край
мрака ще да осветлява.

Съ гробъ по улиците бързатъ;
дали е пиянецъ клетъ,

или някой лихоимецъ ?
— Туй е гроба на поетъ.

Бързо, че за него зей
жадно земната утроба . . .
Няма и венецъ дори
тамъ да му притиска гроба.

ПРЕДЪ КАСАТА

Днеска ме викаха да ми платѣтъ,
при касиера видяхъ ги лежатъ
три само лева — та нека сж три;
дайте самъ тукъ — те сж пари.

Писаръ, а тамъ касиеръ се надулъ,
пишатъ и вписватъ, парите броѣтъ,
безъ да ги й еня — въ рѣцете въртѣтъ
пусти пари, като зърна фасулъ.
Гарги ви вази кълвали очите,
вий ли ще знайте защо сж парите !

Който при касата идва, ще чака.
Времето какъ се полека протака !
Трая си азъ и си мисля: сега
някакъ да станатъ онези така
глухи и слепи ! Ехъ, майка му стара,
както парите лежатъ на камара,

хопъ! — и джебовете пълни. Па плюй
ти на петите си — туй ти за туй!
Нека ме гонятъ, — да гонятъ мъглите.
Лесна е сетне. Да има парите —
майка ми сляпъ я не ме е родила:
ще да помогна на някоя мила —
хж да ви видимъ кой кому ще се пери,
съ мене и полския царъ да се мери
ще му преседне май. Бяла, червена,
тя и азъ — сърма и злато премена,
сладки цалувки, милувки, любовъ —
пустия блянъ, той за менъ не е новъ,
отъ младини оживялъ на сърце!
Двамата — тъй е, лице до лице,
предъ огледалото, lika прилика,
туй да му знаешъ кайметя се вика.
Пусти пари! Та то вече се знай,
имашъ ли — има на всичко колай.
Святъ е широкъ, и на всъде подслонъ, —
хора, слуги, и кола, и файтонъ . . .
Е! На богати отъ мене наука!
„Моля, нà, ей разпишете се тука“.
Сякаше ножъ ми въ сърцето заби.
Три лева; дай ги, когато не би
повече. Сбогомъ. И хванахъ си пътя,
пътемъ му метнахъ една въ механата,
отъ механата дома. А въ къщи жената
ще ми мърмори до тъмни зори,
че съмъ донесълъ азъ малко пари.

ВЪ ГОРАТА

„Гладувамъ става пети день.
Не се намери работа за менъ,
и скитамъ се азъ тукъ немилъ-недрагъ,
за кѣсче хлябъ висѣхъ отъ прагъ на прагъ.“

И свърна той къмъ тъмната гора.
Какво ли му тѣй въ бръчки чело сбра ?
Защо се взира тѣй отъ клонъ на клонъ,
дали не дири той подъ тяхъ заслонъ.

Захожда слѣнце, тишина и мракъ,
Салъ дроздъ подсвирка въ гѣстий храсталакъ.
Защо оназъ елха тѣй затрептя ? —
Сирака скри се въ нейните листа.

Измъкна изъ торбата си връвѣта.
на клонѣтъ я пристегна — за врата
я обиви. . . обвисна му трупѣтъ.
Той слѣнцето видя за сетенъ пѣтъ.

Роса роси, ей сипва се зора,
отъ сънъ се сепна тъмната гора,
и съ утренника шепнатъ си листа —
каточе нищо не усети тя.

Въ зори ловецъ минà по стрѣмний склонъ,
обесника тамъ на превитий клонъ

той видя, сие го — бързо извести
въ полицията. Скоро се вести

цялъ рой стражари. Дойде на часътъ
и следовател тамъ отъ местний съдъ.
Обръщаха, оглеждаха отведъ
те клетника, тъй както му е редъ,

да видятъ дали се й обесилъ самъ,
илъ сж го други окачили тамъ. . .
До вечерята той бе засипанъ съ пръстъ.
На гроба му не тури никой кръстъ.

Въ полето дето бе заровенъ той,
безъ кръстъ се виждатъ гробове безъ брой,
и буренъ дивъ имъ около расте. . .
Далъ някому били сж мили те ?

КОЙ ЗНАЙ ДЕ . . .

Надъ трупове и димъ и съсипни,
надъ стъпканите ниви въ далнини
зора зори на небосвода синъ.
Нощъ мина. Мина се и тоя пътъ
жестокий бой — мнозина бащинъ кѣтъ
не видяха отъ боя при Колинъ.

Во тоя бой и той, дете, почти,
за пръвъ пътъ чулъ куршума да пищѣ,

въ гърди пронизанъ падна. Гордъ, въ ръка
той знамето издигаше, смъртъта
що бе му го подала вечеръта —
куршума го улучи и въ мрака.

И падналъ беше до трупътъ му тамъ
молитвеникъ, — той вързалъ бе го самъ
на дръжката на мечътъ остъръ свой.
Единъ бревентски гренадиръ позна
окаляната книжка — и дигна
и зе и скри я въ пазвата си той.

И на баща му сетне я саминъ
занесе той, — отъ неговия синъ
последенъ поздравъ. Съ трепетна ръка
написа въ нея клетника баща:
„Колинъ. Синъ ми сполетя тамъ смъртъта;
кой знае де почива той сега“.

И този, който песенъта ви пей,
и който би я челъ, — да живеи
сърцето му безъ грижа да яде.
Ще дойде день, и вий и той
ще легнемъ нейде на покой
въ земята кой знай де.

РИХАРДЪ ДЕМЕЛЬ

Едно време, преди десетина години, Демелъ беше оракулъ за мнозина, за които въ безсмислиците се крие нещо таинствено, а ясната мисъл е банална. Той бѣше гений, изразителъ на модерната душа, на оная душевна каша у разните полуболни, болни и луди, за които синьото е зелено, желтото — котка, жената — кърѣца, а септемврий — прѣчь! Умствена слободия и душевна разгащеностъ сж признаците на тия гении. Те дращятъ много думи, сякашъ цялъ животъ сж на гроздоберъ. Между тяхъ Демелъ е най-търпимия. Най-свесния — между побърканите. Опитайте се да разберете, напримеръ, песенъта „На бре-гътъ“. Азъ я преведохъ безъ да я разберж. Но преведохъ я точно и буквално: всички тия изрази „звѣнна ти кръвьта“, „изъ вълните изби звезда“ и пр. показватъ действително, че поета се намира на брегътъ на безумното, или дори че живее постоянно тамъ. Въ поезията си той много обича да е каленъ. И дори когато влязъ въ сарая на музата, не-

гова третя братовчедка, влиза тъй, както си е — съ кални обуца. Калта по тяхъ, кой знай отъ де я влачи, не е съвсемъ отъ благовонните, и затова братовчедката му рядко го пуца въ сарая си, особено когато има чужди хора, гости, ако то не сж немци. При немци сѣ може — и да понамирисва малко. Голяма работа! Но и хубави, главно интересни, неща носи тоя потъ въ джебовете на гащите и душата си! И по някога той знае да говори и пее песни за тяхъ, тъй както никой другъ. Говори си смело, и тая смелостъ ги прави пикантни, прави баналното нещо като ново, нещо като подкупваще съ арогантността си. Прочетете Воля Божия, и почувствайте сами това, което на мене не приляга никакъ да го кажа, като преводачъ на неговите песни. Прочетете и Здравия мъжъ: той не е глупавъ тоя мъжъ, нито поета, който човърка такива чувства, отъ които се бои и онзи, който ги съзре у себе си. Тия песни, които съмъ превелъ азъ, сж едни отъ най-хубавите Демелеви песни. Някой други би избралъ още доста отъ петтяхъ тома песни на тоя поетъ, — но ако би избралъ, не би ги превелъ: че въ оригинала те иматъ хубавъ изгледъ, не лошъ стихъ, и тукъ таме блещатъ дивни елмази на мисълта и на поетическия изразъ. Въ преводъ, не само на български, всичко това се

губи. А да пренасяшъ чакъ отъ Немско неща, които се губятъ въ България, това е само губи—време. Това го не позволява и митницата въ главата ми, нито белия косъмъ на опитността на края на левия ми мустакъ. Половината, най-малко, отъ художественните неща, които произвежда работилницата на Рихардъ Демеля, разните преображения на Венера и пр, сж „парижки артикули“, потребни при жертвоприношения на оная гръцка богиня, която казватъ че се родила отъ главата на най-любезобилния богъ, който се е преобразявалъ и на патка — за да съблазнява патките. Тоя тевтонецъ има много нещо да му лежи на душата, но главата му пречи да излизатъ тия неща както трябва непосредствено отъ тамъ. Разни „възгледи“ сж рззбъркали тая глава. — Теоретиците на модерното въ Немско смятатъ Демеля станция въ развитието на немската лирика. Споредъ менъ, той е спирка, на която рядко пътници се отбиватъ и още по-рядко се качватъ. Самотна спирка, отъ която води тясна пътека нейде нататъкъ въ гъстежа на гората, дето се криятъ ония, които иматъ намерение да се бесятъ на някое дърво, или пъкъ да правятъ на затулено работи не за предъ хорски очи.

ВЯРА

Азъ ненавиждамъ улиците шумни,
но искамъ ваште думи благосклонни.
Продажно щастъе — други да го гони;
да, то е даръ, но даръ за скудоумни.

Цялъ миръ отъ чувства азъ въ душа си нося.
Плъзнете си въ душевната оскъда!
Отъ вази азъ съчувствие не прося —
знамъ: победителъ все пакъ азъ ще бъда.

ФАКТЪ

Хиледи цветя ревниво
всекой май цъвтѣтъ,
хиледи едни за други
погледи блестѣтъ.

хиледи все млади сили
сѣ на трудъ и ратъ —
и пакъ хиледи проклинатъ.
О, тозъ пусти святъ.

ДОМА

И тука ли, и у дома ли
пакъ няма мира зарадъ менъ!
Въ шумътъ на тъмните тополи
се вслушвамъ азъ приневоленъ.

Вратата се откrehватъ,— майка
со свещъ въ рѣка при менъ влезна;
и скърби отъ душа прокуди,
о майко, твойта светлина.

ДРАМА

Дойде при менъ, очите ѝ пламтяха,
и ми разказа своята съдба,
измъчихъ я со своята утеха —
за нея самъ со себе си въ борба.

Сънува ме, мечтай за менъ въ омая:
а храни я неволника ѝ мъжъ. . .
Пригърнахъ я — утихна изведнѣжъ.
О, на това какъвъ ще бѣде края — ?

ЖЕТВАРСКА ПЕСЕНЬ

По нивите събранъ е плода златъ
далечъ, далечъ, вижъ ето — до край святъ.
Мели ти, мелницо, мели.

Не лѣхва ветрецъ нийде, въ никой пътъ,
и мелниците глухи тамъ стожатъ —
Мели ти, мелницо, мели.

Вечеренъ пурпуръ пламна въ небеса.
Хлябъ, хлябъ, на хиледи се чуй гласа.
Мели ти, мелницо, мели.

Злий вихъръ е обузданъ въ нощний мракъ,
съ зори ще почне работата пакъ.

Мели ти, мелницо, мели.

Полята вихри ще да изметжтъ —
Хлябъ! няма вече, няма да стенижтъ . . .

Мели ти, мелницо, мели.

Н О Щ Е М Ъ

Щомъ полята потъмнеятъ,
моя взоръ се прояснява, —
ей звездици вече греятъ
и светътъ се оживява.

Всякой звукъ — безброй картини,
святъ вълшебенъ плащъ облича,
въ бледи небеса вършини
тъмната гора отсича;

и не виждашъ ти, нехаенъ
въ пътя, какъ отъ тъмнината
се изтръгва светлината —
и за мигъ се спирашъ смаенъ.

Н А Б Р Е Г Ъ Т Ъ

Светътъ немее, звънна ти кръвта,
во светлите недра на пропастьта
далечний день потъва —

не трепва той ; най-горни висини
обгръща пламъ, надъ морските вълни
далечна нощъ се бори —

и бърза тя ; ей изъ вълни изби
звездица, жадно се душа ти впи
къмъ светлига в ечна.

НА БЪДНИ ВЕЧЕРЪ

Черковенъ звонъ на будни вечеръ. Какъ
той благовестъе лей въ гърди ми тесни.

Елате вий, унесете ме пакъ,
възвишени песни !

На колене да мога, въ свята простота,
да падна, както едно време дете,
и името да шепна на Христа,
да скръстя на гърди ръцете.

Че чувствавамъ — живее любовта,
но като со него любовъ свята,
макаръ обречена и на смъртъта,
и съ него наедно разпната.

Азъ чувствавамъ, на братски сбрани пиръ
че братя ще прегърнатъ брата
съ тихъ шепотъ : на земята миръ
и блага воля во сърцата.

ВОЛЯ БОЖИЯ

За щастие си алчна, Ево,
а се боишъ къмъ сладкий плодъ да сегнешъ,
що твоя Богъ ти запрети
преди три хиляди години,
наивно дете!

Азъ знамъ какъ всяка вечеръ
ти своите отпаднали ръце
отъ самотний си дворъ
простирашъ къмъ Бога на старите хора :
дай, дай ми го на менъ !

Търпение клето :
Отъ плахите кого той ошастливи,
той старий Богъ ?
Той гладъ ти даде, даде ти ръце :
сегни и ежъ — тогазъ търпи !

ЗДРАВІЙ МЪЖЪ

Жена ми скоро ще умре,
о, вече дебне я смъртъта ;
тогава пакъ ще ми огре
усмивка на уста.
Сърце ми въ чувство радостно примира,
кога гърди ѝ кашлица раздира,
о Боже !
Тя предъ камината седи
и чака своя край ;
а буйно огъня пламти,

и пламъкъ съ пламъка играй.

Гори тозъ огънь — не отъ днесъ разровенъ.
Далечъ се нейде чува звонъ църковнъ,
о Боже !

РАБОТНИКЪ

Постеля своя имаме си, жено,
и рожба отъ сърце,
и работа до воля и за двама,
и нази грее слънце, както всички,
и малко нещо липсува ни само,
да бъдемъ свободни като птички —
само време.

Кога излеземъ въ празникъ на полето,
о, дете мое, съ тебъ,
и гледаме надъ ниви позлатени
какъ весели прехвъркватъ лястовички —
туй що ни липсва то не сж премени,
тѣй хубави да бъдемъ като птички —
само време.

Да, само време ! Буря вечъ се кани,
и сещаме я ний —
ний, цялъ народъ. Трай, съ време всичко става.
Намъ липсува ни, само намъ еднички,
отъ наший трудъ плодътъ нашъ да остава,
тѣй весели да бъдемъ като птички.
Дѣ ще време !

ГУСТАВЪ ФАЛКЕ. 1853.

Въ живота си, като лирически поетъ, Фалке е менилъ няколко квартири, доде си направи своя малка вила, дето живее сега като собственникъ и добъръ стопанинъ. Не богъ знае на какъвъ високъ брягъ е вилата му, но на живописенъ брягъ, и дивно поетично е окичена съ тъмнолистъ бръшлянъ и големи чайни рози, подъ прозорците на които минувачите често виждатъ благото, малко посърнало лице на стопанина. Долу край брегътъ се вие тиха и бистра рекичка и не бърза, каточели няма, а може би че наистина няма работа, та да бърза. Вечеръ, все едно дали има месечина, или не, когато рекичката се обади долу презъ тишината, бръшляна зашепне, и бозна де отъ полето пѣдпѣдка ще затрака съ невидимите кастанети, ступанина сяда горе на хълмътъ, пие дѣхътъ на вечерника, обмисля песните си и ги бродира со свилените нишки на своята замисленостъ и резигнация. Той е музикантъ, и Шопеновите валсове ноктюрни, или песните на Грига спиратъ минувачите край неговата

вила — да уловятъ и занесатъ някой звукъ у дома си, някой звукъ, тъй хубаво доловенъ и предаванъ отъ ръката на майсторъ Фалке.

И какъвъ майсторъ е той да рисува пейзажи! Между тъй многото и тъй превъзходни пейзажисти въ немската лирика, Фалке е най-нежния, най-внимателния въ обработката на деталите, най-опазливия въ нюансите, — такъвъ и въ ония пейзажи, които рисува отъ човешката душа. Примери за това негово изкуство нека ви послужатъ »Макова лъка* и »Последня нощъ«. Фалке е едничкия модеренъ лирикъ, който съединява старото съ новото, не арогантствува съ модни труфила, не си възсуква предизвикателно мустаците, нито пъкъ носи онзи исторически халатъ на немските поети отъ »едно време“, въ чийто джебове се въдяха мишки. И за това неговите читатели сж многобройни, и единъ пътъ се случва на светътъ — че и читателите да обикнатъ единъ поетъ приживе, който действително заслужава обичъ. За Фалке това нещо бе отъ големо значение, учителятъ по музика, сиромашътъ Фалке, който живее въ най-богатия немски градъ, Хамбургъ. Неговите читатели, които тъй го обичатъ, имаха и добрата воля да дадатъ конкретна форма на обичта си: издействуваха му пенсия отъ хамбургския градски съветъ! И днесъ майсторъ Фалке се показва по-честичко на прозореца на своята вила, лицето

му не е тъй загрижено, и гледа долу покрай брегътъ какъ се вие и пакъ не бърза речицата, и слуша какъ големите чайни рози — тъй мълчеливи преди — какъ сега те пъкъ, му шепнатъ за нещо сбъднато, за нещо, което ни те, ни той не е чакалъ. Те каточели му казватъ: »Когато ти се падне пакъ, още единъ пътъ, да пътувашъ къмъ небето, майсторе, да поправишъ съобщението за първото ти ходене: не е толкова лошо на земята дори и за поетите — особено когато те сж собственици на такава вила, на песни като твоите, на рози като насъ, на читатели които обичатъ, и градски съвети — като хамбургския!»

Н О Щ Е М Ъ

Во тишината вълшебна
мисли ме нощемъ сполитатъ,
во тишината вълшебна
съ трепетъ въ душа ми прелитатъ
рой безпокойни въпроси, —
во тишината вълшебна
съ техъ се душата ми носи
нейде въ предела незнаенъ,
плахо и съ трепетъ потаенъ,
во тишината вълшебна.

МАКОВА ЛЪКА

Къде то беше и кога,
не помня. Може да е блянъ.
Излязохъ на една лъка,
изъ тъмната гора зарянъ.

Далечъ лъката се ширей,
и върху нея аленъ макъ —
като килимъ се червеней,
прострянъ во далнината чакъ.

И върху тозъ килимъ червенъ,
тамъ съ хиледи цветя втъканъ,
лежеше морний летенъ день
отъ дрямка вечерна люлянъ.

Надникна зайче нейде тамъ
и нурна се въ тревата пакъ,
едното му ухо едвамъ
стърчи надъ разлюляний макъ.

Не чуй се звукъ. Не трепва листъ.
Далечъ тамъ птица прелетя,
и въ дрезгавия въздухъ чистъ
ивица черна очерта.

Къде то беше и кога,
не помня. Може да е блянъ.
Предъ погледа ми и сега
е цветния килимъ прострянъ.

П Р И К А З К А

При тебъ кога съмъ, тъй честитъ
се чувствувамъ! И ми се чини,
че преживявамъ втори пътъ
отдавна минали години.

Че вей отъ тебъ на младостта,
на дивна пролетъ аромата,
любовъ сърце ми грей — и пакъ
цъветятъ въ градината цветята.

О, блянъ за златни младини!
Гнетятъ сърцето стари рани.
Вечерни облаци летятъ
надъ дните въ радостъ преживяни.

ПОСЛЕДНЯ НОЩЪ

Полека ний по пестъчливий брягъ
вървехме. Падна вечерния мракъ;
вълни приидватъ, тихо надъ вълните
и кротка нощъ дойде изъ далнините.

И нея нощъ безсънно азъ пробдахъ —
най-тежка нощъ, която преживяхъ;
а лееха звездите въ нашта стая,
презъ прозореца, своята омая.

Не виждахме звезда ни една,
нито пъкъ нейде друга светлина;
ний гледахме въ сърцата си и двама,
въ дълбокий мракъ състенъ зловещо тамо.

Цалунахъ те по хладните уста:
за тебе носи здраве пролетът! —
И знаяхъ ази, че лъжа говоря.
За истина какъ устни да разтворя!

Ръката ми тогава ти стисна,
полека се извърна на страна,
съ плачъ спотаенъ въ душата, мълчаливо
Въ сълзи облянъ, заплакахъ азъ горчиво

ПЕСЕНЪ НА УЛИТКИТЕ

На прозорецътъ за показъ
тукъ нехайно навалени,
ний бленуваме морето,
тамо дето сме родени.

Тамъ подъ сребърната папратъ,
на мъхътъ зелено-синий,
безъ томление живехме
ние съ хиледи години.

Сводъ кристаленъ ни лелейше
тамо горе отъ небето,

тамо галеше слухътъ ни
вечний ропотъ на морето.

Тъмни пурпурени рози
тамъ се свождаха надъ нази,
хиледи очи наоколъ
бляскаха като елмази . . .

А на прозореца тука
струпалъ си ни ти нехайно,
смъртния ни одъръ кити
цвете някакво незнайно.

Хванешъ ни съ ръка гореща —
насъ ни потъ огъ срамъ облива.
Ахъ, а тамъ съ прохладни пръсти
милваше ни самодива.

Идваше при назъ да сплита
руси тя коси чудесни,
и ний слушахме во трепетъ
нейните вълшебни песни.

Въ морска глъбъ да би се спусналъ,
би позналъ купнежъ що значи —
би ни върналъ на вълната,
що за своите рожби плаче.

ПРЕДЪ РАЙСКИ ПОРТИ

Сънувахъ се по пътъ извитъ и тесенъ
че самъ вървѣхъ къмъ ведрий сводъ небесенъ,
и ето че предъ райски порти спряхъ.
Сърцето ми обзе потаенъ страхъ.

Но все пакъ азъ решихъ да се не мая,
и излекомъ на пертите на рая
почукнахъ — ечна вътре ясенъ звукъ . . .
Подслона, моренъ пътникъ, дирехъ тукъ.

Зачу се шумъ отъ стѣпки задъ вратата —
изви се ключъ — предъ менъ се небесата
отвориша; но азъ можахъ едвамъ
во дивний блясъкъ да съгледамъ тамъ

яракътъ на ангелъ някой какъ се мерна :
че Свети Петъръ съ сянката си черна
предъ мене се изпречи : »Кой си ти ?
Приятелю, кой тука те прати ?«

— Менъ ? Никой ! . . — »А що диришъ въ небесата ?«
— Покой, подиръ бедите на земята.
И азъ да вляза въ ангелския хоръ,
и да ме милва Божий кроткъ възоръ.

„Заслужилъ ли си съ нещо тазъ награда ?
„Заслужилъ ли си Богу на земята ?“

— Азъ бяхъ поетъ . . . „А идешъ тукъ пешкомъ ?
Що на крила не дойде въ Божий домъ ?“

— Съ крилата си не смеехъ се представи
предъ Господа : нито перце остави
неомърсено върху тяхъ света —
и азъ ги тамъ оставихъ со калъта.

»Венеца ти, — а де е той ?“ — Разплетенъ
той на сметътъ е съ другите заметенъ.
Тукъ дойдохъ отъ суетность всяка нагъ ! —
„Влезъ ! Ти така на Господа си драгъ“.

КАРЛЪ БУССЕ. 1872.

Обичай е, и у немците когато се яви новъ талантъ да се прави диагноза на таланта му, не толкова по онова, което той дава, а и обещава. И казаха, че Буссе ималъ нещо Гетевско. Предсказанията за развитието на тоя талантъ си останаха само предсказания. А Карлъ Буссе си остана, е и до сега, само единъ хубавъ, малъкъ, формаленъ талантъ, който вече нищо не обещава, и дава сегисъ тогисъ само по някоя песень, миниатюра въ хубава рамка, или скица въ проза или дори романъ, въ който и рамката не чини. Едно време песните на Буссе бяха твърде разпространени, и тяхната »младещина^а правеше впечатление, но когато младещината въ поезията, както и въ живота, остане като постояненъ печатъ върху делата и на възрастния човекъ, те умръзватъ, и никаква форма, макаръ и най-превъзходна, не може да ги спаси. Това което е, като преходно, хубаво, закрепено, като постоянно, е повече отъ лошо. Това го знаятъ старите моми, и не е зле поетите да го научатъ отъ тяхъ. Следъ като мина славата му като поетъ, сега

Карлъ Буссе живее со славата критикъ на лирическите поети и добрите немски издателски фирми печататъ на драга воля което той имъ препоръча. И той имъ препоръчва често и такива поети, които не лъжатъ съ надежди читателите си.

ДВАМА ПРИЯТЕЛИ

Обичаше едина Маргарита,
а и на другий на сърце бе тя —
но той безмълвно гледаше какъ първий
измолваше со думи любовта.

Въ градината ѝ се веднъжъ промъкна,
но счу тамъ нежни думи во нощта, —
безмълвно се отдръпна и притвори
той излекомъ градинските врата.

СЕЛСКА ИДИЛИЯ

Вървахъ азъ късно вечеръ презъ полето;
повели своите тихи разговори,
звезди трептяха рой до рой въ небето . . .
Покрай самия път — чифлишки двори.
Въ градината цъвти къмхица плаха,
щъркъ гняздо свилъ надъ сламената стряха,

тамъ нейде крава промуча, — и пакъ
следъ мигъ настане тишина я мракъ.

Въ градината се тихи стъпки счуха,
и тъмна сянка татъкъ се премярна;
ей кучето сръмжа, излая глухо
и се смълча — че е познатъ то зярна:
во стаичката самниничка въ мрака
тамъ ратайката младий ратай чака,
отворила прозорецъ съ време ощъ —
омайна нощъ, о дивна лятна нощъ!

СПОМЕНЪ

Затебе често мисля въ знойни ноци,
кога далечъ светкавици блестятъ,
и безпокойно, блъскана отъ ветра,
въ прозореца ми прасковата бий.

И да извикамъ идва ми тогава,
каточе хлопа някой тамъ да влезе —
и изморенъ, измъченъ се обляга
на прозореца твоя бледенъ ликъ.

ПЪТЕМЪ

Пътъ се вие, а край пътя,
розо, ти цъвтишъ —
не вехней тамъ, а ела ти
съ менъ да другаришъ.

Охолно цъвти и дъха
сладостъ въ млада гръдь —
до като ми се усмихне
друга нейде въ пъть.

МОЯ ПАСПОРТЪ

Съ шапка накривена
и гордо вирната глава,
въ сърцето младостъ, нивга не язвена
отъ скърби, — моя паспортъ е това
за пъть свободенъ въ цялата вселена.

ПО ЖЕТВА

Узрелий класъ угрижено поглежда
и къмъ земята снишва своя плодъ,
и сърпъ извилъ полека се навежда
тамъ месеца отъ ясний небосводъ.

Настана лято, плодъ на вейки зрее
и пожелтяватъ морните листа,
и сещатъ те надъ тяхъ какъ тихо вее
диханието кротко на смъртъта.

Че всичко що задъ себе си остава
вълшебния разцвятъ на пролетъта,
зрей и несетно то се приближава
къмъ своя край, къмъ жетва — къмъ смъртъта.

Азъ бихъ посрещналъ съ радостъ и надъ мене
сърпъ да се свиеотъ небесний сводъ —
да можахъ салъ, преди да ме пожене,
на своя трудъ да видя зрелий плодъ.

ХУГО САЛУСЪ. 1866.

Господинъ Салусъ е отъ ония поети, чиито песни азъ обичамъ да четъ, поради хубавата форма, въ която сж те написани, и при четене на които никога не ми идва на умъ въпроса: какъвъ ли ще е човека, който ще ги е писалъ? Тоя въпросъ обаче безочливо се изпречва при две негови книги: Съпружеска пролетъ и Сузана на баня. Овидий — стария създателъ на публиченъ домъ — по си има хасъ съ грубостите написани въ книгата за неговите клиенти, отколкото тоя пражски докторъ, който се лигави съ някаква еврейска арогантностъ и недомислие за нежността на своя интименъ животъ, тайните на съпружеската си спалня, за пантофки, разни фусти, цалувчици насамъ — цалувчици натакъ, цинизми отъ виенската кухня, пренесени въ Прага, дето обикновените кухни готвятъ тъй сладко здрава храна. Поне да имаше хуморъ въ тия му разprávии, поне до толкова, колкото го има въ другите му неща, въ песните му! Онзи хубавъ, тънъкъ, често пъти

и наивенъ хуморъ, когото той проявява когато печаташе песни, едно време, въ мюнхенския Симплицисимусъ. Въ неговите по-последшни песни той се мъчи да покаже, че знай да тъжи, че знае даже и сериозно — въ книжната смисълъ на думата — да мисли. Понякога формата, въ която той облича своята тъга или мисълъ, може да измами читателя и той да помисли, че господинъ доктора е уловилъ вече ръчицата на Музата и я поднася къмъ устните си. . . Но работата не идва до цалувка. Господинъ доктора до сега не е още цалувалъ ръчица на Музата! И тя, която допуска мнозина да цалуватъ и раменете ѝ, нему отказва. . . Той много мляска, а това не обичатъ ония, които даватъ и ръка и устни за цалувка.

ХОДЪТЪ НА СЪДБАТА

Дедото беше отъ стара подкваса,
съ стока ли, самъ ли — въ четвъртата класа
ходеше на панаиря прочути,
своето дете наместилъ на скути.

Мина се време; синъ му, той сколаса
да се възмогне, — во третата класа
вече пътува. И своето дете
води „студентъ“ той съ бастунче въ ръцете.

Ето студента и докторъ ; празнува
сватба, — разбира се, съ втора пѣтува. . . .
Синъ му, на възраст когато довтаса,
пакъ ще пѣтува въ четвъртата класа.

П И С К У Н Ъ

Бе летенъ день ; училищната стая
потънала бе въ слънчева позлата ;
безсмисленно, во някаква замая,
въ тетрадката си дращяхъ азъ числата.

Унесълъ бяхъ се — ясно ми въ душата
картина знайна излекомъ възстана :
ливадата, гората и реката,
където бяхъ се къпалъ отзарана.

Отъ върбовъ клонъ си азъ изрезахъ тамо
пискунъ. На, ей го въ джеба ми ; немирна
яде ме мисль. . . тѣй веднѣжки само
да можахъ — тѣй е ! — тукъ да си подсвирна.

Ей тѣй ще го допрѣ до устни тихо,
и ще си свирна — . . . не, не става тука !
А устни се сами несетно свиха —
и въ стаята пискуна изписука.

. . . Изпатихъ си. Но що отъ туй ? Денете
минаваха, и днесъ пакъ — накрай гроба —

такъвъ си съмъ, какъвто бяхъ и дете,
и свирката си вадя азъ изъ джоба.

Ц В Е Т Я

Където се обърнешъ у дома —
навредъ цветя, и пълни миризма
и стаите и тъмни коридори.

Саксии до саксии — по прозори,
по маси, вредъ е майка ми безчетъ
натрупала; виреятъ гордо цветъ
тукъ бели, желти тамъ, а тамъ червени
и сини; сплетени отвредъ зелени
извиватъ се стъбла на висини
и по високите стени
картините — хе, още отъ деда ми
останали — обвиватъ като рами.

Цветя, цветя, те кичатъ всякой кътъ!
и майка ми, къщовница грижлива,
около тяхъ цялъ день си не почива,
и някъде щомъ види тъменъ кътъ —
и тамъ цветя ще тури да цъвтѣтъ!

И тезъ цветя въ сърце ме сепватъ драги
и помисли и чувства; съ нежни, благи
мечтания, катъ майски слънчовъ день,

душата ми изпълнятъ те. И менъ
когато ме съдбата ошастливи
и ми дари свой домъ, и въ него азъ
ще те введъ, тебъ моя жалбо жива, —
катъ майка ми бѣди и ти тогазъ;
кѣдето има въ къщи тъменъ кѣтъ,
ще туримъ ний цветя тамъ да растятъ.
И нейде нещо тъмно щомъ откриемъ
около насъ — съ цветя ще го покриемъ,

ПРИЯТЕЛСТВО

Която ти копнееше подъ було
да поведешъ во сватбена премяна,
на честь не ти се падна да е твоя,
макаръ и отъ сърцето ти избрана.

Въ последний мигъ на тежката раздяла,
вий смятахте се пакъ неразделени,
и само на умрялото си щастье
предъ гроба вий стояхте просълзени.

И вярна клетва вий се закълнахте:
„Не би любовъ — да бѣде дружба свята“.
Това не е ни ново, ни нечуто —
то всеки день се случва на земята.

За съдия ме туряшъ ти и питашъ:
какъ мисля азъ, и мога ли отсъди,

далъ е между жена и мъжъ възможно
другарство чисто на света да бѣде? . .

Отколя билъ олтаръ издигнатъ въ Пестумъ
на любовта отъ пламтъкъ не горѣла,
на дружбата невинна, отъ греховни
и пламенни желанія лишена.

Предъ тоя святъ олтаръ тамъ жъртви
принасяли другаринъ за другаря!
Веднѣжъ младъ момѣкъ съ хубава девойка
предстанали во Пестумъ предъ олтаря.

Изгледалъ ги свещеника смутено
и ги оставилъ Бога да възхвалятъ,
но бикътъ жертвенъ запрѣхтялъ ужасно,
щомъ огънътъ те почнали да палятъ.

И дърпалъ се, и съ рогове налиталъ,
и мяталъ се во бясъ, като обжегнатъ,
доде разкъсалъ тежките вериги,
съ които билъ о який стѣлпъ пристегнатъ.

Че дивъ се бясъ въ животното събудилъ,
обречено на дружбата за жъртва —
светий олтаръ надвластната му сила
превърнала за мигъ въ пустиня мъртва.

Едно парче отъ тежките вериги
и до сега се, казватъ, въ Пестумъ пази. . .

— Прости, наместо да ти отговоря,
въ легенда стара се унесохъ ази.

ПРЕДЪ БОЯ

Средъ облаци днесъ слънцето възлезе ;
довечера, преди то да се скрий,
полето равно ще потъне въ кърви,
и съ трупове безчетъ ще се покрий.
Рогъ протръби на бърдото, и глухо
отйекна се далеко въ пустошъта,
войниците, събрани на молитва,
зашепнаха со трепетни уста.
Свещенника со вдъхновени думи
държа ни речъ и каза ни тогазъ :
„Великъ е Богъ. За правда ний се биемъ,
и той, що знае всичко, той е съ насъ.
„За правда ний се биемъ и победа
ще увенчае нази въ днешний бой ;
пресъди Богъ — и съ нашия мечъ отсѣда
надъ враговете ще изпълни Той.
„Подъ неговата ние сме закрила,
Прославенъ да е ввека Господъ-Богъ. . .“
Не беше млъкналъ още той, и ечна
отсреща, долу во полето, рогъ.
Ний вслушахме се ; утренника тихо
довяваше словата отдалечъ.
Тържествено и тамъ, на враговете,

свещеника държеше горда речъ,
И стори ми се като да дочувахъ
азъ ясни думи: „Святъ е наший стягъ;
И съ насъ е Богъ, че биемъ се за правда
и победенъ ще бжде гордий врагъ.
„Отсъди Богъ, и на насъ възложи
съ мечъ да изпълнимъ ний гневътъ му строгъ.
Той бди . . . да бжде неговата воля!
Во векъ-вековъ да бжде славенъ Богъ!“

ЛЮДВИГЪ ЯКОВОВСКИ. 1868—1900.

Якобовски умря младъ и нема време да развие, да отрече онова, което възрастния човекъ винаги има да отрича. Само той единъ отъ младите немски поети се интересувахе за нашата българска литература и поезия, за което има свидетелства въ издаваното някога отъ него списание „Гезелшафтъ“ и въ писмата получени отъ него. Той си е далъ доста зоръ на времето да популяризира Гете. И не съвсемъ напусто е отишла неговата работа, макаръ че стариятъ Гете си остава и до сега правъ, че неговите песни никога няма да станатъ популярни. Неговото поетско кредо е въ следните думи въ едно писмо, печатано на български въ литературния сборникъ *На помощъ*, (Свищовъ, 1900): „Азъ питая истинска умраза къмъ онова субйективно, изтънчено изкуство, което няма нищо общо съ чувствата на народа, защото мисля, че най-потайните и мощни вдъхновения на нашето поетическо творчество идатъ изъ народната душа“. И то е една теория,

както всички други : колкото голяма е истината въ нея, толкова и лъжата. Теориите сж добри ръководства и лоши ръководители. Въ поезията особено, те сж нещо като Бедекеръ : той води въ Римъ, но тежко му който въ Римъ се ръководи отъ него ! Който има пари въ джеба — и въ душата си ! — той и безъ Бедекера, тъкмо безъ него, ще знае де и какъ да иде, и какво да прави. Теориите пасжтъ листето на немската поезия, като гъсеници, и въ това отношение немските поети има защо да завиждатъ на задрейнските си съседи, които и твърде малко теории иматъ и твърде малко внимание обръщатъ на тяхъ.

ЖИЗНЕРАДОСТЪ

Въ борба между живота и смъртъта,
единъ следъ други бурно дни минаватъ ;
днесъ виждамъ азъ увяхнали листа,
зарана други се раззеленяватъ.

Безброй надежди съхнаха безъ плодъ,
безброй мечти недомечтани спряха . . .
Но скърбите на земния животъ
все радостъта ми пакъ не надделяха.

Г Л А Д Ъ

Омръзна ми глупий брътвежъ :
О, какъ е прекрасенъ света !
А вредъ на където се взрешъ,
все ужаси, все нищета.

Напредъкъ ? Слова и слова, —
съ тяхъ кичи се само умътъ,
и съ вирната гордо глава
по святъ се разхожда гладътъ.

И негова смяхъ всеки смяхъ
на хорските устни мрази . . .
За щастъе да брътвишъ е гряхъ,
средъ гладния стонъ и сълзи.

ДВОЙНА МЪДРОСТЪ

Социалистъ :

Питашъ ме, дете, съ наивни уста :
„Що е най-пагубно тукъ на света ?“
Лесно се, рожбо, на туй отговаря :
— Съ радостъ въ живота теглото да носишъ,
сити да гледашъ — самъ ти да просишъ.

Попъ :

Питашъ ме, дете, съ наивни уста :
„Що е възвишено тукъ на света ?“

Лесно се, рожбо, на туй отговаря :

— Съ радостъ да носишъ въ живота теглото,
гледайки други какъ сърбатъ млекото.

КРАЙ ГОРАТА

Отъ тоя брягъ азъ гледамъ на далеко
полените благословени съ плодъ ;
отъ слънцето огрени, те се стелятъ
тамъ до надъ тяхъ снишений небосводъ.

Поля и хълми въ слънце потопени ;
и тишина вълшебна е навредъ.
Тамъ на селото стрехите червени
презъ класовете златни мамятъ гледъ.

Едва съзрени облачета хвъркатъ
разпръснати въ лазурни висоти,
И мамятъ те въ това лазурно царство
душата ми на висъ да полети.

О, ЗНАЯ АЗЪ

. . . О, зная азъ, тебъ често виждамъ нощемъ,
и твоя смяхъ азъ счувамъ сепнатъ въ сѣнь,
а устните ми често и на-яве
за тебъ желанья шепнеха въ захласъ.

Тѣй времето неспирно преминава ;
и както твоите и моите следи

изчезнаха на божията нива,
де неми се издигнатъ хълмъ до хълмъ.

Надъ гробове ни вихъръ ще се свий,
и ще запей той съ влажни си крила
за зимно щастъе и за млада обичъ,
но няма да го чуемъ въ гроба ний.

ТАЙНА ОБИЧЪ

Сеячка както на полето
разсява плодни семена,
така и азъ любовъ разсявамъ,
любовъ на всякоя страна.

И дето паднатъ семената
обилно никнатъ плодове,
и всички сж — богатъ и беденъ —
честити съ мойте дарове.

И те вървятъ по мойте стъпки,
вървятъ като подиръ Христа,
а за една бе любовта ми —
и все пакъ я отвъргна тя.

ФРИДРИХЪ НИТЧЕ. 1844—1901.

Прометей на нашите дни — окованъ въ веригите на своята собствена мисль — той прекара дните на своята мъка и радостъ въ очакване да го сполети гръмъ отъ небесата. Отъ високата скала на своето усамотение той впи погледъ въ ходътъ на оная върволица събития, която ний наричаме история на човечеството, жъденъ да проникне въ смисълъта ѝ, да схване нейната цель. И смехътъ му преследва онезъ, на които се струва, че виждатъ тая цель въ благото на мнозинството, въ тържеството на доброто, въ настъпване царството божие на земята: въ идеала на бледноликия Назорянинъ, който едвамъ на кръста се е опомнилъ отъ своя блянъ.

И презъ болката на самосъзерцанието, съ усмивка на уста, той реши — няма цель! На какви основания? Главното основание е — азъ мисля тъй. Или, както самъ Нитче формулира: „Азъ имамъ мнения, и нямамъ време за разправии, какви ми сж основанията“. И той е отъ ония, които знаятъ, че всяко мнение има вече въ себе си достатъчни основания. Като про-

рокъ и законодатель, по примера на своите предшественици, и той не коментира, а на скрижалите на нашите дни пише заповеди.

Заповеди които, като картечъ, унищожаватъ безмилостно всичко що се падне отпреде имъ. Защото, за да се съзида нова крепостъ, трябва да се очисти сметътъ, натрупанъ на отреденото място за градежъ. Християнството съ своите проповеди за смирение, съ отрицание на живота, съ своето превъзнасяне на нищите духомъ — за Нитче няма нищо поумразно отъ него. И никой до сега не е употребявалъ тъй ядно своята душевна мощъ за разрушение на онова, което е разяждало човека и подготвяло негова душевенъ и телесенъ отпадъкъ. Той иска дори да ни принуди да повярваме, че и доброто, което християнството е принесло на човечеството, и то е зло. Очарователната „свилосока бестия“ — това е негова идеалъ. Гордия духъ, духътъ на античния миръ, на възраждането, който духъ е вселенъ въ първобитно-мощните натури, за които законъ е собственната воля. Тази „свилосока бестия“ живеи спотаена въ душата и на днешния човекъ, и нея иска Нитче да събуди за новъ животъ. Призивъ къмъ събуждане — това е неговата пророческа поема *Заратустра*, Свето Писание за ония, които искатъ да чувствуватъ, мислятъ и живеятъ не въ стадни инстинкти.

Никога творчески духъ не е билъ тъй искренъ къмъ себе си и съ такава бясна мощъ не се е обнажвалъ предъ погледите хорски. Никой майсторъ на художественото слово не се е въздигналъ съ такъвъ гордъ и вратоломенъ полетъ въ бездната на любовта и презрението, както тоя възхитенъ безумецъ, убиецъ на Бога и химнопоецъ на Свърхчовека. Въ Заратустра Нитче ни посветява въ културата на бъдащото и ни сочи великолепия възходъ на едно по-висше съзнание, подъ чиито лучи посевите на живота ще сж за благодать на човечеството. Не на тълпата! А на ония, които сж възмогнати надъ нея. Защото развитието на човечеството няма друга смисълъ, освенъ да произвежда Свърхчовеци — соль на земята, смисълъ на живота. Въ тая песенъ на отрицание и съзидание Нитче ни изобразява историята на прераждането на Заратустра — отъ „камила“, т. е. добиче натоварено съ товарътъ на традициите на досегашната култура, въ „лъвъ“, т. е. гордъ и свободенъ духъ, и отъ такъвъ въ „дете“, т. е. въ свята наивност и чистота, творителъ и властелинъ на бъдащото, на „третото царство“ — на една ведрa култура.

Песните на Нитче сж поетически свидетели за оюва развитие на неговия духъ, което го е довело до създаване грандиозния образъ на

Сврѣхчовека. Той е духовенъ баща и вдѣхновитель на много отъ модерните немски поети — на тяхъ, на безброй чужди — които тичать само подиръ модерното облекло на идеите му и сѣ внесли доста голямъ смутъ въ съдържанието и хартите на съвременната поезия.

ПРОПОВЕДЬ

„Люби и пригрѣщай
тозъ който те мрази,
отъ звяръ и разбойникъ
недей се ти пази“.

О проповедъ дивна
велика и свята!
по нея неволно
живее жената . . .

СВЕТОВНА МЪДРОСТЬ

Недей стоя все долу въ равнината!
Не се стреми къмъ горда висота!
Най-разумно е — по средата:
отъ тамъ най-хубавъ вижда се света.

ОТЪ ВИСИНИ

Самотно азъ израстнахъ въ висини,
и чакамъ : дни минаватъ подиръ дни . .
До облаци съмъ вече извишенъ ;
азъ чакамъ гръмъ да тресне върху менъ.

НАГОРЕ

Нагоре тамъ задъ гъстата мъгла,
нагоре, презъ стотини стъпала,
е моя пътъ и ази се възйемамъ
и ропотъ отподире си доземамъ :

„Жестокий ! Камъни лъ сме ний ?“
Възйемамъ се задъ гъстата мъгла,
на стълбата ми вий сте стъпала :
защо роптайте на честъта си вий !

САМОТЕНЪ

Зловещо гракатъ врани
и рой по рой прелитатъ къмъ градътъ :
о, зла се зима кани —
честитъ е който има бащинъ кътъ.

И ти си се унесълъ
къмъ миналото съ погледъ надалечъ !

Това що е отнесълъ
живота, няма да се върне вечъ.

Светътъ е, знай, пустиня.
И всичко въ нея чезне, крее, мре,
катъ тебе сиротиня
во нея няма дека да се спре.

Ти бледенъ си, забравенъ,
на скитане осъденъ въ зимний студъ,
подобно димъ възправенъ
на небесата въ вечно мразний skutъ.

Летете, черни врани,
и съ гракътъ си пустиненъ сейте страхъ !
А своите люти рани,
безумецо, ти скри подъ ледъ и смяхъ !

Зловещо гракатъ врани,
и рой по рой прелитатъ къмъ градътъ :
зла зима ще настане —
честитъ е който няма бащинъ кътъ.

СЛЪНЦЕТО ЗАЛЯЗВА

I

Жадътъ ти скоро ще престане,
сърце изгорено !

Во въздуха витае благовестъ,
уста незнайни ми го шепнатъ
— великий часъ настава.

На пладне мойто слънце беше знойно :
добре дошли, вий веящите вече
внезапни ветрове,
вий привечерни духове прохладни.

А въздуха лъхти и чуждъ и чистъ.
Не мята ли крадливо
примамливъ погледъ
нощта къмъ менъ ? . . .
Не се поддавай, ти смело сърце !
Не питай : защо ?

II

О, день на моя животъ !
Захожда слънце.
Повърхнината речна
въ позлата блести.
Скалата дъха зной :
върху ѝ щастието спа,
на пладне своя сънь пладнешки !
И со лучи зелени
купней къмъ нея пропастьта стъмена.

О, день на моя животъ !

Преваля къмъ вечеръ !
Гори твоя погледъ,
но вече уморенъ,
вече бликатъ изъ твоите недра
росливи сълзи,
и твоята обичъ надъ бело море
стели своя пурпуръ,
свѣто плахо последне блаженство . . .

III

Веселостъ, златна, ела !
Ти на смъртъта
най-тайна, най-сладка предвестъ !
— Бързахъ ли въ своя си пътъ ?
Тъкмо когато се вече
моите нозе умориха,
твоя ме погледъ спревари,
твойто ме щастѣе настигна.
Свѣтъ ми се вие, погледъ тъмней.
Моите мъки предишни
те во морето забрава потънаха, —
моята лодка свободно почива :
бури и плавания — тя се отучи отъ тяхъ.
Жалби, надежди потънаха :
тиха душата е, тихо морето.
Седма самотностъ !
Нивга не ми е била
близко тъй сладка увереностъ,

зноенъ тѣй слънчевий погледъ.

— Дали ледътъ не пламти, отъ вършини,
азъ на които съмъ вече възмогнатъ?

Сребърна, леко, на воля
моята лодка полетя нагоре.

ТРИ НЕМСКИ ПОЕТКИ

Вместо да пиша характеристика на поетките, съ чиито стихове ще се запознаете по-долу, азъ намерихъ, че ще е по-любопитно да преведя следното писмо на една отъ тяхъ — моя добра познайница. — Преведохъ го и печатамъ, разбира се, съ нейно позволение: за ужасъ на благочестивия български читателски святъ и нашенската критика.

Heiden, 20 юлий, 1902. П. С л а в е й к о в ъ .

„ . . . Да, драгий мой, години минаха, от-
като не съмъ галила онзи бялъ къдърецъ, що
виси надъ челото ти, като моите мисли надъ
тебе. Пишешъ ми отъ Швейцария, — толкова
близо до насъ, че ясно можешъ счу въздиш-
ката ми; и нека миналото да ти бѣде довека
мъчителенъ призракъ на душата, ако ти не
дойдешъ — за да те посрещна пакъ както
презъ честитите някогашни дни . . . Не само
четж въ писмото ти, но и представлявамъ си
какъ седишъ тамъ горе на онзи самотенъ
връхъ, за който толкова пъти съмъ ти раз-

правяла — и погледа ти се губи въ дрезгавата далнина надъ и задъ Боденското езеро . . . И намерилъ си за какво да мислишъ тамъ, а още повече — за какво да ми пишешъ: за немската поезия! Каточе тя не ти е умръзнала . . .

. . . Знаешъ ли що? Ако още не ти е истинало желанието да превеждашъ немски стихове, то поне превеждай не скърпените отъ мъжете, а изпените отъ жени, — скандирани-те по трепета на пълните со свежа кръвь сърца. У нашите съвременни поети мъже няма нищо интересно? Презъ мъглевината на техните стихове прозира ту античния профилъ на Гете, ту превития юдейски носъ и капризна усмивка на Хайне, ту някоя „финтифлюжка“ отъ бреговете на Сена, които обичатъ да се фотографиратъ разрошени, но чийто чувства сж винаги причесани отъ гребена на традицията. Каквото у насъ мъжете могатъ да кажатъ въ поезията, казали сж го отдавна техните висши представители — Гете и Хайне, — а каквото е останало отъ тяхната богата трапеза, това го е изпапалъ вече гладния жизнерадостникъ, капитанъ въ оставка, сочния и порочния Лилиенкронъ. — Въ Нѣмско сега е нашъ редъ. Редътъ на жените. Малко ме е грижа, че ти ще протестирашъ, и сега отдалечъ, както едно време отблизу. Колко чинатъ твоите протести!

. . . Бездната отъ чувства, които клокочатъ въ насъ, и които за пръвъ пътъ предъ очи на света е разтворила божествената Сафо, тая бездна днесъ я оттуляме ний пакъ. Насила мъжете сж я държали до сега затулена съ похлупака на разни норми на филистерско благонаравие . . . Вий искате все за васъ да живеемъ — вкусно телешко месо, готвено тъй, както вамъ допада на вкусъ. Хиледи намиратъ още своето щастие въ това. Азъ подиряхъ своето щастие изпървомъ въ мене си и за мене си — и знамъ да го ценя . . . Ти ми казваше едно време, че именно и затова ме обичашъ, нали? (Недей се подсмива, недей по-не отдалечъ . . .). Ти едва ли ще си забравилъ афоризма на Ницше: „Когато отивашъ при жената — не забравяй камшика си!“ Да, при жената, при телешкото месо . . . а при менъ ти си идвалъ — идвалъ си да ми казвашъ радостите си и да мълчишъ за своите скърби. И не една отъ тези радости се осветлява въ моето сърце, откъдето сетне азъ ги отразявахъ въ песните си. А сега тези песни ще ги четжтъ и на твоя роденъ езикъ, предадени пакъ чрезъ тебе. Това звучи като песенъ, и то е една отъ моите песни.

Не помня, дали до сега съмъ имала случай да ти изповядамъ една отъ своите скърби. Ето я. Критиците, както самъ знаешъ, се

надпреварятъ съ хвалби за моите песни; тяхъ ги очудва силата на стиха, свежата поетичностъ на изразъ, а най-вече дързостта ми да вадя наяве онова, което до сега се е считало за пръвъ дългъ на жената да потайва: съкровените движения на сърцето, което любовта не оставя на мира. Въ същностъ това, което азъ и както азъ изказвамъ въ песните си, изказватъ го и повечето отъ моите поестримии немски поетки. Не знамъ дали и тяхъ измъчва, както менъ, чувството на неудовлетвореностъ: ний го изказваме тѣй, че то за всекиго е ясно. А дали е онова, което всеки *Lump* проумява? . . . Да, ний говоримъ и пеемъ много ясно, Съ поезията, менъ все ми се струва, че ний би трябало да постъпваме тѣй както съ облеклото си: трябва да прикриваме, — но това прикритие да дава много повече на окоето на зрителя, да може той да подразбира повече отъ колкото вижда, та и чувствата му да бъдатъ много повече омайвани, отколкото чрезъ откритите форми въ действителностъ. Венера Милосска би изпълняла васъ мъжете съ по-мощенъ свещенъ трепетъ, ако нейния майсторъ би смогналъ да направи някакъ, щото очертанията на нейните дивни форми да се съглеждатъ не тѣй ясни, а малко смъглявени, като презъ прозирно будо. Въ люксем-

бургаския музей въ Парижъ азъ видяхъ преди години подобно едно изваяние, чийто майсторъ само въ няколко тъкмо на място вдлъбнати и изпъкнали ръбици (гънки) беше смекчилъ формите на Богородица, та те като презъ прозирно було произвеждаха двойно по-силенъ ефектъ. — Ти, изневерникъ, ще кажешъ, че тогава би се усилила подмамата на *das Gefühl des Geschlechtlichen*, во вреда на чисто естетическо съзерцание и наслада. Вашите абстрактни измислици иматъ смисълъ само за васъ. Изкуството, както и живота, ги игнорира. Всичко, въ което се откровява животътъ, е хубаво, е естетично. Нали? Поне ти ме уверяваше едно време, че това учили естетиците; е, ами *das Geschlechtliche*, това плашило за тартюфовците на изкуството, не се ли откровява въ него и чрезъ него най-жизненото въ живота?

Мъжътъ на мъжете и поета на поетите, дивниятъ Ваймарски Аполлонъ Волфгангъ, — ахъ какъ той би опналъ за ухото тези естетици! — „Пишете, дращите, вие книжни червеи! — Съ чашата на живота въ ръка, ние пъкъ ще се наслаждаваме отъ божия даръ и ще пеемъ за мъката и радостта отъ него! Поколенията ще се озърнатъ къмъ васъ съ пресмивка, а къмъ насъ съ усмивка. Намъ принадлежи тяхната обичъ!“ Тъй ми се ще да вярвамъ, че той ще каже.

Но медалътъ има и лице и опаки — кой
отдето може, оттамъ го гледа. Помнишъ ? — това
ми го казваше ти, старъ изневернико. Ако не си
си купилъ преди, купи си сега отъ Немско очила :
иначе твоите черни очи, по бългaрско обикно-
вение, ще гледатъ и виждатъ все opakито . . .“

АННА РИТТЕРЪ ЗАВИСТЛИВЪ МЕСЕЦЪ

Цалувай ме, за твоята цалувка
азъ жаждамъ, милий мой,
че месеца надъ насъ се мръщи —
та некъ се мръщи той !

Да би ималъ и той другарка,
не би тъй въ самота
вървялъ и бледенъ и тъжовенъ
самси презъ вечността.

ЛЯТНА НОЩЪ

Пакъ тия знойни летни нощи
развреждатъ лютите ми рани;
безмълвно дървеса тъмнеятъ,
като гиганти обковани.

Вечерника съ измама грабналъ
на нежните цветя душата,
отнася я на упоени
ръце нагоре въ небесата.

Звездите тамъ мъждеятъ, сякашъ
сълзи имъ погледи смъглили ;
потокътъ стене, въ пътъ неволень
изчерпалъ и последни сили.

И въ тишината бездиханна
незнаенъ гласъ звучи унесенъ, —
на скръбъ и радостъ рожба, някой
пей сладката любовна песень.

ТО БЕШЕ ГРЯХЪ

На липите първий цвятъ улита —
Помнишъ ли тогазъ ?
Мили думи безъ насита ;
първомъ ме цалуна ти :
после азъ —
то беше гряхъ, гряхъ беше, друже мой.
Но сладъкъ беше, сладъкъ беше той.

Нейде тамъ баща ми викна въ мрака,
помнишъ ли тогазъ ?
Ний мълчахме . . . нека той почака !
Първомъ ме цалуна ти,

после азъ —
то беше гряхъ, гряхъ беше, друже мой
Но сладъкъ беше, сладъкъ беше той.

С А М А

Милувка майчина не зная,
отдавна е умряла тя ;
и няма кой да пий наслада
отъ мойте алени уста.

А какъ сърце премира въ трепетъ
и бори се со младостъта . . .
Какво ти сторихъ ази, Боже,
че ме остави въ самота !

ЖЕЛАЛА БИХЪ

Желала бихъ да бъда азъ жена
на вихъра — надъ тъмните скали,
тамъ да живея, своите гнезда
където виятъ гордите орли.

И слънцето да бъде мой другарь,
оръженосци — ветри въ пустошъта,
на облаците съ гордий си съпругъ
лятяла бихъ където азъ си щж.

Царица горда, волна ще съмъ азъ,
на своя тронъ сияенъ, възвишѣнъ —
подъ менъ тамъ долу тъмний святъ
и само вечните звезди надъ менъ.

ДА, ПРОЛЕТЪ ИДЕ . . .

Запролети се горе въ планината,
вършини снежни въ блясъкъ възсияха,
усмихна се небото — отъ чело му
се облачните бръчки разпиляха.

Приветно се прозорците разтварятъ, —
лице моминско тукъ и тамъ изгледа;
предъ порти спрянъ, съ ръка очи засенилъ,
изпъчилъ се е охолно съседа.

»Че време пъкъ, госпожо, а ?“ и нему
азъ киввамъ ; той съвсемъ е други днеска :
подкрехналъ чисто по младежки шапка
и шалавъ погледъ смее се и блеска.

Да, пролетъ иде ! Тя разгъделичка
и старите, тазъ пролетъ опачина.
А младите пъкъ . . . снощи бе тъй пълна
съ таинственъ шепотъ тъмната градина

МОЯТЪ ЦАРЬ.

Вий слънцето до воля си хвалете, — възнасяйте
всемоощний вихъръ, той е царя мой!
Той владствува надъ царства безгранични,
земи, моря държи подъ скиптра свой.

Плащъ облаченъ той на плещи намята.
Въ коси венецъ отъ класове е вплелъ.
Крила си тъмни въ небеса разперя —
лети предъ него вестникъ гордъ орелъ.

Покорно нему кланятъ се горите,
скали треперятъ, бѣхтятъ се вълни,
и хората рѣце кръстосватъ съ ужасъ,
тържественъ химнъ бучи на висини.

Не заминавай прозорца ми, вихре,
къмъ тебъ простирамъ жадно азъ рѣце:
че отъ душа ти царственна живее
атомъ пламтящъ и въ моето сърце.

ТЕКЛА ЛИНГЕНЪ

ДОБЪРЪ СЪВЕТЪ

Гърди си съ рози накити,
на младини се насити,
докле е младостъ, е наслада —
че няма да си вечно млада.

На младостъ младостъта цени,
цветята росни откъсни,
и съ пълна чаша пий наслада —
че няма да си вечно млада!

Зарадъ цалувки дай уста!
Когатъ увехне младостъта,
ще ти е споменътъ отрада —
че си била на младостъ млада!

М А Й К А

Рожбо, като беше малка,
мъки азъ търпяхъ нечути, —
ти ми беше мойта мъка,
ти тежеше ми на скути.

Ти порастна, но за менъ се
пакъ не проясни небето —
днеска, моя рожбо свидна,
ти тежишъ ми на сърцето.

СЪПРУЖЕСКИ ЖИВОТЪ

Да си говорятъ — та какво ли?
И те седятъ си мълчаливо;
единъ по други часовете
промъкватъ се край тяхъ лениво.

Любовъ и щастие — отдавна,
отдавна съ тяхъ се те простиha,
отдавна чашата на младостъ
и на желанія изпиха.

Душа му трови недоволство,
томление сърце ѝ свива,
тъга и мъка на очи имъ
въ сподавяни сълзи избива.

И въ скръбъ и мъка мълчаливо
минаватъ тежките минути, —
по някога въздишки само
изтръгватъ се едвамъ дочути.

Исамо навици вседневни
предъ тяхъ имъ пътя уравняватъ
и тласкатъ ги въ морето тъмно,
де други съ хиледи се давятъ.

Л Я Т О

Азъ видяхъ лятото — вървеше
нарамило коса на рамо,
и златни класове се нишатъ —
надъ тяхъ то мина тамо.

И пакъ го видяхъ — то запре се,
до моята липа почина :

и жълтъ листъ вятъра отвей —
край мене съ него то отмина.

Отмина то, и съ него вече,
тамъ задъ морето въ далнините,
и летний слънчевъ день потъна —
со тъменъ шумъ стенятъ вълните.

ВЪЗВИШЕНА ЛЮБОВЪ

Не както другите ти ме обичай!
Не при нозете — не искамъ те тамо.
Съ дигнато чело седни тукъ до мене,
да се облегна на твоето рамо.

Не като други ме страстно цалувай,
не по устата и не по очите,
чело си азъ ще сведж: цалунни ме
съ кротка цалувка — съюзъ на душите.

Само това, що ти съ погледи давамъ
него и погледа твой да обгърне.
всяко желанье изъ сърце избило —
да се къмъ святий си изворъ завърне.

Никога няма тогазъ да пресъхне
святия изворъ на обичъ честита,
няма и нейния пламъ да угасне,
съ пепель засипанъ на знойна насита.

ПОМОГНИ МИ

Цалувката ти — като слънце знойно,
а любовта ти — буря на морето,
църковенъ звонъ мощенъ и възвишенъ, —
да ми пронизва трепетенъ сърцето.

Азъ като стръкъ впахъ корени во тебе,
като земя на мене дай ти сила,
на мойто слънце въ бляскътъ да живея
туй що съдбата ми е отредила.

И нека ме тогазъ тълпата хули,
че не сподавихъ на сърце купнежа, —
ликуващия гласъ на любовта ни
ще заглуши на нищите брътвежа!

МАРИЯ ДЕЛЛЕ ГРАЦИЯ

Л Я Т О

Алей се макътъ по полето,
по буйни ниви зрей плодътъ,
и слънчевата златна мрежа
трепти на пътъ и кръстопътъ

Сама се ясната природа
диви на своята красота —

прехвъркватъ пеперудки, сякашъ
въ полето живички цветя.

И туй което трепка пълно
съ предчувствия въ пладнешкий зной,
и ясните нощи изпълня
со блянове вълшебенъ рой, —

то тайна е, но цялъ святъ знае
на нея смисъла дълбокъ :
светия ходъ на битието,
въ когото се оглежда Богъ.

СТРУНИ

Защо цигулката тъй странно
трепери въ твоите ръце ?
»Наместо струни самъ разпънахъ
на нея азъ едно сърце.

Едно сърце, едно безумно
сърце, за святъ що не милей —
во свойто щастие то плаче,
во свойте мъки то се смей“.

ДЪХЪТЪ НА МЪРТВИТЕ

На гробищата люлека цъвти,
и вечерния галенъ майски лъхъ

довява чакъ до мене отъ далечъ
омайниятъ ѝ благовоненъ дъхъ.

Какъ тежко падна на душа ми този
омаенъ дъхъ — и сви се веднага
сърце ми, въ него каточе се впи
на мъртавците живата тъга ;

на мъртавците легнали во гробъ,
сърцата имъ преди любовъ да сгрей —
и съ люлековий дъхъ, чиято скръбъ
къмъ мене майский галенъ ветрець вей.

Е Л А !

Презъ рамо ти дясна ръка праметни,
а съ лява презъ кръстъ ме обвий,
цалувай ме — днеска тъй жадно за тебъ
сърцето ми трепетно бий.

Главата си азъ ще отметна назадъ,
ти впей се во мойте уста —
земи и ми дай, и наздравица пий
отъ нектара на любовта.

Какво ще да каже за мене света, —
да казва, на добъръ му часъ !
Азъ любя, и днеска самото небо
поканямъ за гостенинъ азъ.

ХИАЦИНТИ

Дъхай въ знойна ми душа
своя сладъкъ ароматъ,
бледно цветенце — сестра си
нейна ти, на тоя святъ.

Ахъ, тъй да се отдаде
и душа ми беззаветъ,
съ трепетъ спира я сърце ми,
шепнейки ѝ плахъ съветъ . . .

РИКАРДА ХУХЪ. 1877.

Рикарда Хухъ не е отъ ония жени, за които бе дума малко по-преди. Тя пише мъжки. И въ нейните песни рядко се чува поетически интименъ тонъ. Тя се мъчи здраво да чувства, логично да мисли. Тя е грозна жена, а, да облечеше панталони, съмнително е дали би била хубавъ мъжъ. Тя може да позавиди на хубостъта на далле Грация, и на възможността ѝ да не се принуждава на въздържане. На хубава жена много неща се прощаватъ. Никога обаче — дългите поеми. И никога на хубавата делле Грация никой, освенъ немските литературни историци, няма да прости нейния епосъ *Робеспьеръ*, ония 1000 страници, които азъ едно време доде прочетъ (принуденъ!), изцерихъ се и пакъ се разболяхъ отъ ревматизъмъ. О, Карлейлъ, Карлейлъ, какво не правятъ отъ твоята история на френската революция, дори хубавите немски поетеси! Да, това би било работа на госпожа Рикарда Хухъ, на нехубавата, логично мисляща, здраво чувстващата авторка на три-

томната Обсада и превземане на Римъ и други доста хубави и доста скучни истории. Своя талантъ и умъ като писателка, Рикарда Хусъ е проявила най-вече въ Немската романтична школа, една превъзходна история на онова литературно движение въ Немско, което има бледното лице на една анемична и сантиментална жена, и което може би само една жена ще почувствува и даде да почувствуваме и ний. Отъ песните на Хухъ само две ме цалунаха и пошепнаха на ухото ми да ги преведжъ.

ТОМЛЕНИЕ

При тебъ да бъда, туй е моя
купнежъ и болка на душата,
напуснахъ домъ, оставихъ дружки
и всяко благо на земята.

Къмъ тебъ се рвжъ, като вълните
къмъ стръменъ брягъ во бягъ несвесенъ,
тѣй както лястовички съ трепетъ
къмъ южните страни на есенъ; —

тѣй както въ тъмна нощъ за дома
алпиецътъ усамотени
бленува планините снежни,
отъ месечината огрени.

С Ъ Д Б А

Зима налегна оголени вейки,
вихрено гордо време лети!
и да го моли светътъ да почака —
кой ли несвесното ще да свести!

Не една пролеть, откакто те любя,
не едно лято цъвтя, прецъвтя,
на младостта ми и Мая увяхна —
ахъ невъзвратния Май на света.

Само веднажъ ли, откакто те любя,
гроздъ на лозата азъ видяхъ да зрей, --
съ жълти си листи, скръбта ми дозела,
тя ме все пита: А той, той къде й?

Рожби на зла честъ, ний жъдно се ровимъ,
диримъ все злато, все диримъ безъ свясъ;
а безответенъ на нашите скърби
бързо живота минава край насъ.

Обичъ и жажда кипятъ во сърца ни,
рвемъ се къмъ щастъе, въ нокте на скръбта:
още не вкусили медътъ на живота —
съ ледни си пръсти ни сграбча смъртта.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е.

	Стр.
Предговоръ	3
Гете	5
Едно за друго	14
Измама	14
Първа загуба	15
Ней	16
Морска тишина	16
Сълзи	17
Призивъ	17
Нощемъ	17
Къмъ месеца	18
Песенъта на Клара	19
Утеха въ сълзите	20
На себе си	21
Томление	21
Близость	23
Всякога и всъде	23
Рибарь	23
Прометей	25
Царя на вилите	27
Иозефъ Фрайхеръ фонъ Айхендорфъ	29
На чужбина	31
Месечна нощъ	31

	Стр
Людвигъ Уландъ	32
Веренъ другарь	36
Замъкъ край морето	36
Певецъ	38
Проклятието на певеца	39
Хайне	42
Песни	51
Трагедия	55
Нощни мисли	56
Въпроси	58
Планинска идилия	58
Николаусъ Ленау	68
Молба	70
Свършено	70
На смъртта	71
Есень	71
Месечина	72
Тежка нощъ	74
Трима цигани	74
Теодоръ Щормъ	76
Листецъ	78
Книга на живота	78
Женска ръка	79
Критика	79
Октомврийска песень	80
Млада любовъ	80
Конрадъ Фердинандъ Майеръ	82
Игра	84
Песеньта на морето	85

	стр.
Въ Сикстинския храмъ	86
Руини	87
Нюпортска роза	88
Голтаци	90
Фридрихъ Боденщедтъ	92
Въртежъ	94
Зюлейка	95
Шахътъ	96
Великому везиру	96
Тимуръ.	97
Пътъ	98
Мартинъ Грайфъ	99
На нощта	101
Самотенъ облакъ	101
Детлефъ Фрайхеръ фонъ Лилиенкронъ . . .	102
Твърде късно	108
Презъ цяло лято	109
Фенерътъ	110
Споменъ	112
Въ нивата	113
Отъ детинско време	113
Въ буря	114
За смъртта на единъ умрялъ въ мизерия немски поетъ	115
Предъ касата	117
Въ гората.	119
Кой знае де.	120
Рихардъ Демель	122
Вяра	125

	стр.
Фактъ	125
Дома	125
Драма	126
Жетварска песень	126
Нощемъ	127
На брегътъ	127
На бѣдни вечеръ	128
Воля Божия.	129
Здравий мъжъ.	129
Работникъ	130
Густавъ Фалке.	131
Нощемъ.	133
Макова лѣка	134
Приказка	135
Последната нощъ	135
Песень на улитките.	136
Предъ райските порти	138
Карлъ Бусе	140
Двама приятели	141
Селска идилия	141
Споменъ	142
Пътемъ	142
Моя паспортъ	143
По жетва	143
Хуго Салусъ	145
Ходътъ на съдбата	146
Пискунъ.	147
Цветя	148

	Стр.
Приятелство	149
Предъ боя	151
Людвигъ Якобовски	153
Жизнерадостъ	154
Гладъ	155
Двойна мъдростъ	155
Край гората	156
О, зная азъ	156
Тайна обичъ	157
Фридрихъ Нитче	158
Проповедъ	161
Световна мъдростъ	161
Отъ висини	162
Нагоре	162
Самотенъ	162
Слънцето залязва	163
Три немски поетки	167
Анна Ритеръ	172
Завистливъ месецъ	172
Лятна нощъ	172
То беше гряхъ	173
Сама	174
Желала бихъ	174
Да, пролетъ иде	175
Моятъ царъ	176
Текла Лингенъ	176
Добъръ съветъ	176
Майка	177
Съпружески животъ	177

	Стр.
Лято	178
Възвишена любовъ	179
Помогни ми	180
Мария Делле Грация	180
Лято	180
Струни	181
Духътъ на мъртвите	181
Ела	182
Хиацинти	183
Рикарда Хухъ	184
Томление	185
Съдба	186
